

KONCEPT JEDINSTVENE MORSKE GRANICE I RJEŠAVANJE SPORA O RAZGRANIČENJU U CRNOME MORU Rumunjska – Ukrajina

Dr. sc. MARINA VOKIĆ ŽUŽUL*

UDK 341.221.2 (262.5)(498:477) : 341.4

355.458 (262.5)(498:477) : 341.4

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 1.3.2014.

Prihvaćeno za tisak: 9.10.2014.

Novija sudska praksa potvrđuje tendenciju razgraničenja epikontinentskih i gospodarskih pojaseva između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče jedinstvenom morskom granicom. Utvrđivanje takve zajedničke granične crte, koju su u postupku pred Međunarodnim sudom u Haagu zahtijevale Rumunjska i Ukrajina, u ovome radu je u središtu pozornosti. Dvije države čije obale leže sučelice i međusobno graniče u sjeverozapadnom dijelu Crnog mora nisu se slagale u pogledu pravca granice koja bi se trebala utvrditi, kao ni u pogledu uloge koju bi u tome razgraničenju trebao imati ukrajinski otok Zmiyinyy (Zmijski otok), smješten oko 20 nautičkih milja istočno od delte Dunava. U radu se istražuju povijesni korijeni njihovoga spora i uzroci neuspješnih pregovora tijekom šest godina te analizira postupak pred Međunarodnim sudom.

Sud je 2009. godine jednoglasnom odlukom, u skladu s Konvencijom UN-a o pravu mora, odredio pravac jedinstvene morske granice između epikontinentskih i gospodarskih pojaseva dviju država. U pažljivo obrazloženoj odluci Sud je po prvi put izložio svoju "metodologiju razgraničenja" već izgrađenu u svojoj prijašnjoj praksi te je izričito naveo tri etape postupka razgraničenja. Prva etapa je utvrđivanje privremene crte razgraničenja, druga etapa je ispitivanje postoje li okolnosti koje su valjan razlog za prilagodbu ili za premještanje te crte i konačno, u trećoj etapi Sud provjerava da ta crta ne vodi nepravničnom rezultatu. Presuda sadrži brojna korisna pojašnjenja odredbi Konvencije iz 1982., posebice članaka 74. i 83., što je od posebnog značaja za buduća razgraničenja Republike Hrvatske sa susjednim državama na Jadranu.

Ključne riječi: razgraničenje; epikontinentski pojas; gospodarski pojas; jedinstvena morska granica; Konvencija UN-a o pravu mora

1. UVOD

Koncept "jedinstvene višefunkcionalne morske granice" u međunarodnoj sudskoj i arbitražnoj praksi zamijenio je tijekom posljednjih desetljeća povlačenje različitih crta razgraničenja za više pojaseva u istom morskom prostoru. Takva praksa

* Dr. sc. Marina Vokić Žužul, znanstvena suradnica, Jadranski zavod Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Augusta Šenoe 4, 10000 Zagreb, e-mail: mvz@hazu.hr

može se pratiti još od 1982. godine kada je Međunarodnome sudu u Haagu prvi put postavljen zahtjev za razgraničenjem jedinstvenom morskom granicom - u sporu o granici u zaljevu Maine između Kanade i SAD-a,¹ do najnovije presude toga suda u sporu o morskoj granici između Perua i Čilea od 27. siječnja 2014. godine².

Budući da se režim epikontinentuskog pojasa i režim gospodarskog pojasa preklapaju unutar prostora od 200 milja, postalo je uobičajeno da je upravo jedinstvena morska granica poželjno razgraničenje između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče. Stoga je takva granična crta već do kraja prošloga stoljeća bila široko prihvaćena u praksi država u svim dijelovima svijeta.³ Razvoj toga koncepta razgraničenja u doktrini se ocjenjuje posljedicom množenja pravnih režima koji se preklapaju u istim morskim prostorima.⁴

Uvođenje jedinstvene granične crte u praksi se pokazalo primjerenim rješenjem ne samo u pogledu vršenja nadležnosti susjednih obalnih država u tim prostorima, nego i u interesu pravne sigurnosti u svim načinima korištenja mora. I međunarodno-pravna doktrina izjasnila se najvećim dijelom u prilog uvođenja višefunkcionalne morske granice. To se posebice odnosi na razgraničenje prostora epikontinentuskog i gospodarskog pojasa, jer se time, među ostalim prednostima, "izbjegava i konfuzija koju uzrokuje pluralizam pravnih režima izazvan različitim granicama".⁵

Nedostaci povlačenja dviju graničnih crta za epikontinentuski i gospodarski pojas - jedne koja dijeli more (vodeni stup i površinu mora) i druge, koja dijeli morsko dno i podzemlje, razvidni su prvenstveno u pitanjima podjele jurisdikcije između susjednih država, primjerice u pogledu umjetnih otoka, uređaja i naprava koji su pričvršćeni na epikontinentuskom pojasu jedne države, a kojima se mora upravljati

¹ Presuda Međunarodnog suda od 12. listopada 1984., *I.C.J. Reports 1984*, str. 246-345.

² <http://www.icj-cij.org/docket/files/137/17928.pdf>

³ Do 2000. godine bilo je zaključeno 50 dvostranih ugovora kojima je uspostavljena samo jedna granica za više morskih pojaseva između susjednih država. Poblje vidi: *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, Division for Ocean Affairs and the Law of the Sea, Office of Legal Affairs, United Nations New York, 2000., str. 18. U pravorijeku Arbitražnog tribunala o razgraničenju epikontinentuskih i gospodarskih pojaseva između Barbadosa i Republike Trinidada i Tobaga istaknuto je da se praksa država, uz vrlo rijetke iznimke, priklonila povlačenju takvih jedinstvenih granica, *International Legal Materials*, Vol. 45, July 2006., str. 838, para. 235.

⁴ Opširan prikaz vidi: J.I. CHARNEY, Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law, *The American Journal of International Law* Vol. 88, br. 2, 1994., str. 227-256.; S. ODA, *Fifty Years of the Law of the Sea*, The Hague/London/New York, 2003., str. 579-630. Vidi također: V. Đ. DEGAN, *Međunarodno pravo mora u miru i u oružanim sukobima*, Rijeka, 2002., 268-270.; D. R. ROTHWELL, T. STEPHENS, *The International Law of the Sea*, Oxford/Portland 2010., str. 407.; M. DIXON, *International Law*, Seventh Edition, Oxford, 2013., str. 226-227, 234-236.

⁵ Tako D. RUDOLF, *Gospodarski pojas i pitanja razgraničenja*, *Adrias*, 1987., br. 1, str. 61- 62. Vidi također: D. P. O'CONNEL L., *The International Law of the Sea*, Vol. II, Oxford, 1984., str. 729-730.; S. P. SHARMA, *The Single Maritime Boundary Regime and the Relationship between the Continental Shelf and the Exclusive Economic Zone*, *International Journal of Estuarine and Coastal Law* Vol. 2, br. 4, 1987., str 203 i d.; D. R. ROTHWELL, T. STEPHENS, *o.c.*, str. 408.

ti pod nadzorom druge države koja ima jurisdikciju nad stupom vode iznad toga epikontinetskog pojasa. Slični problemi vezani su i uz ostvarivanje jurisdikcijskih ovlaštenja u pogledu zaštite morskog okoliša kao i provođenja znanstvenog istraživanja.⁶

Postupno uvođenje zajedničke granice za više morskih pojaseva može se pratiti i iz pristupa međunarodnih sudaca takvom načinu razgraničenja. Nekoliko njihovih odluka, čiji se dijelovi citiraju u nastavku, imalo je nezaobilazan utjecaj na razvoj toga koncepta razgraničenja.

Prva presuda koja je odredila "jedinstvenu morsku granicu za sve svrhe" bila je ona Vijeća Međunarodnog suda koje je odlučivalo u već spomenutom sporu o granici u zaljevu Maine. U prostoru razgraničenja Kanada i Sjedinjene Države su *ipso facto* imale svoje epikontinetske pojaseve, a iznad njih su proglasile i ribolovne zone. Granična crta koja je povučena tom presudom odnosila se na sve aspekte jurisdikcije obalnih država, uključujući i one koji će se definirati u budućnosti. Stoga te dvije države više nisu smjele dirati granicu određenu presudom i nakon proglašavanja gospodarskih pojaseva, odnosno stjecanja svih prava koja su za taj pojas predviđena Konvencijom iz 1982. U presudi je istaknuto da se uspostavljanje crte razgraničenja "može provesti samo primjenom onoga kriterija, ili kombinacije kriterija, koji ne daje povlašteni položaj niti jednome morskom području na štetu drugoga, a istodobno je jednako prihvatljiv za podjelu i jednoga i drugoga pojasa" te da će ubuduće "prednost.... davati onim kriterijima koji su, zbog svoje neutralnije naravi, najprihvatljiviji za uporabu u višenamjenskom razgraničenju."⁷

Nadalje, u presudi spora o razgraničenju epikontinetskog pojasa između Libije i Malte iz 1985. godine Međunarodni sud je istaknuo da "iako se taj slučaj odnosi samo na razgraničenje epikontinetskog pojasa, a ne gospodarskog pojasa, ne mogu se izostaviti iz razmatranja načela i pravila na kojima počiva potonji pojam. Kao što kazuje Konvencija UN-a o pravu mora iz 1982., ta su dva instituta - epikontinentski pojas i gospodarski pojas - međusobno povezana u modernome pravu."⁸

U presudi spora o razgraničenju na moru i teritorijalnim pitanjima između Katar i Bahreina iz 2001. Međunarodni sud je konstatirao da koncept "jedinstvene morske granice" može obuhvaćati više funkcija te je istaknuo da taj koncept "nije potekao iz multilateralanoga međunarodnog ugovornog prava nego iz prakse država" pa se "objašnjava željom država da ustanove neprekinutu jedinstvenu crtu razgraničenja različitih - djelomično podudarnih - morskih pojaseva, koji potpadaju pod njihovu jurisdikciju..."⁹

⁶ Više vidi: B. VUKAS, *The LOS Convention and Sea Boundary Delimitation*, *Prinosi za poredbeno proučavanje prava i međunarodno pravo*, br. 21, 1985., str. 173-175.

⁷ *I.C.J. Reports 1984*, str. 327, para. 194.

⁸ *I.C.J. Reports 1985*, str. 33, para. 33.

⁹ *I.C.J. Reports 2001*, str. 93, para. 173. Iako je Sud u toj presudi prava obalnih država u gospodarskom

I niz drugih sporova o razgraničenju morskih prostora između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče razriješen je pred sudbenim tijelima upravo utvrđivanjem jedinstvene morske granice.¹⁰ Takva crta razgraničenja često je zahtjev država stranaka,¹¹ kao što je to bilo i u slučaju rješavanja graničnog spora između Rumunjske i Ukrajine pred Međunarodnim sudom u Haagu. Put do određivanja te jedinstvene morske granice, koji je bio dug gotovo četiri desetljeća, nastojat će se rasvijetliti u nastavku ovoga rada. Posebna pozornost posvetit će se analizi presude kojom je napokon 2009. godine taj spor okončan.

Iako između Rumunjske i Ukrajine nije bilo spornih pitanja oko kopnenog dijela njihove granice, čak niti oko prvih 12 milja morske granice, prijepori oko razgraničenja njihovih morskih prostora pod režimom epikontinentskih pojaseva te kasnije i gospodarskih pojaseva, nisu se mogli prevladati ni u jednome od brojnih, često iscrpljujućih pregovora tijekom posljednjih desetljeća.¹²

Bezuspješni pregovori o otvorenim graničnim pitanjima najprije su se vodili između Rumunjske i bivšega SSSR-a, i to čak dvadeset godina, jer su dvije zemlje imale potpuno različite pristupe načinu određivanja granice. Nakon raspada SSSR-a

i epikontinentskom pojasu na neizravan način okarakterizirao kao "funkcionalna" tj. bitno različita od suverenosti u teritorijalnom moru (para. 174.), upravo je ta presuda potvrdila tendenciju da se temeljno pravilo u pogledu razgraničenja svih tih morskih prostora krajnje pojednostavi. Međunarodni sud je otada u svim morskim prostorima koje je trebao razgraničiti najprije povlačio privremenu crtu sredine, a potom je ispitivao postoje li "posebne okolnosti" koje bi bile valjan razlog za njezinu korekciju.

¹⁰ Vidi presudu Međunarodnog suda u sporu o morskoj granici između Gvineje i Gvineje Bisau, *International Legal Materials*, Vol. 25, br. 2, 1986., str. 251-307.; odluku Arbitražnog suda u sporu između Kanade i Francuske o razgraničenju morskih prostora u području otoka Saint-Pierre-et-Miquelon, *International Legal Materials*, 1992., br. 5, str. 1149-1180.; odluke Arbitražnog suda u sporu o teritorijalnom suverenitetu i morskom razgraničenju između Eritreje i Jemena iz 1998. (prva faza) i 1999. (druga faza), *International Legal Materials*, 40/4 July 2001., str. 900-1019.; presudu Arbitražnog suda u sporu o razgraničenju epikontinentskog i gospodarskog pojasa između Barbadosa i Republike Trinidada i Tobaga, *International Legal Materials*, Vol. 45, July 2006., str. 800-869.; presudu u sporu o razgraničenju između Nikaragve i Hondurasa, *International Legal Materials*, Vol. 46, November 2007., str. 1053-1118.; presudu Međunarodnog suda za pravo mora u sporu o morskom razgraničenju između Bangladeša i Myanmara, *International Legal Materials*, Vol. 51, br. 4, 2012., str. 844-915.

¹¹ Sud može inzistirati na zajedničkoj granici kao najpravičnijem rješenju problema morskog razgraničenja i ako stranke to ne traže, što je razvidno iz odluke Arbitražnog suda u sporu o morskoj granici između Barbadosa i Republike Trinidada i Tobaga, u kojoj se navodi: "Jedinstvena granica epikontinentskog pojasa i gospodarskog pojasa može se povući ako se s tim stranke slažu. Međutim, i u slučajevima ako se ne slažu, te granične crte teorijski različite, u praksi će biti identične." (str. 838, paras. 234.-235.)

¹² Na važnost pregovora koje valja voditi u dobroj vjeri Međunarodni sud je upozorio još 1969. godine u presudi spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva u Sjevernome moru (Njemačka protiv Nizozemske i Danske, *I.C.J. Reports* 1969, str. 4-55) u kojoj je istaknuo: "Stranke su obvezne započeti pregovore radi postizanja sporazuma, a ne samo zato da bi formalno obavile postupak pregovaranja kao neku vrstu prethodnog uvjeta za automatsku primjenu određene metode razgraničenja u nedostatku sporazuma; one su obvezne ponašati se tako da su pregovori važni, a takvo značenje pregovori neće imati ako se bilo koja od njih uporno drži svojeg stajališta i ne razmatra kakvu njegovu izmjenu." (para. 85.)

u spornome morskom području Ukrajina je naslijedila sićušni otok Zmiyinyy, ali i vrlo tvrd pregovarački stav o razgraničenju na moru. Pregovori Rumunjske i Ukrajine započeti 1991. godine trajali su do 2004. godine, kada je zahtjev za rješavanje spora podnesen Međunarodnom sudu u Haagu.

Bio je to prvi slučaj razgraničenja u Crnome moru koji je povjeren na odlučivanje nekome međunarodnom sudskom tijelu. Primjenjujući metodu ekvidistance Međunarodni sud je 3. veljače 2009. godine jednoglasnom odlukom odredio pravac nove jedinstvene granice između tih dviju država u Crnome moru, čime je konačno riješen njihov spor.¹³ Bila je to petnaesta presuda toga suda u području morskoga razgraničenja nakon Drugoga svjetskoga rata i prva u kojoj se izravno očitovao o svojoj "metodologiji razgraničenja" gospodarskih i epikontinentskih pojaseva te o povlačenju jedinstvene morske granice.

Postupak pred Sudom započet je s čvrsto suprotstavljenim stajalištima parnič-nih strana, posebice u pogledu pravca protezanja buduće crte razgraničenja i uloge koju bi u tom razgraničenju trebao imati otok Zmiyinyy. Rumunjska je tvrdila da se njezina granica proteže u sjeverne dijelove Crnog mora, osim područja oko toga otoka. Ukrajina je granicu nastojala povući što bliže zapadnoj obali, tvrdeći da joj posjedovanje naseljenog i gospodarski aktivnog otoka Zmiyinyy jamči pravo i na epikontinentski pojas oko njega. Budući da je podmorje spornog prostora bogato naftom i plinom, u postupku se odlučivalo i o pravu na istraživanje i bušenje područja od oko 12 200 četvornih kilometara u kojemu su, prema procjenama stručnjaka, pričuve više od 100 milijardi prostornih metara plina te više od 10 milijuna tona sirove nafte.¹⁴

Uz geografski kontekst parnice, na stranicama koje slijede nastojat će se rasvijetliti i povijesni korijeni toga spora te s pozornošću analizirati svaka od tri etape "metodologije razgraničenja" epikontinentskih i gospodarskih pojaseva, koju je Međunarodni sud postupno izgrađivao u svojoj praksi tijekom posljednjih desetljeća, ali je tek u ovome pravorijeku napokon precizno formulirao.

2. POKRETANJE POSTUPKA PRED MEĐUNARODNIM SUDOM

Postupak protiv Ukrajine pred Međunarodnim sudom u Haagu pokrenula je Rumunjska 16. rujna 2004. godine.¹⁵ U tužbenom zahtjevu navela je da se na taj

¹³ *Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)*, Judgment, tekst vidi: I.C.J., Reports 2009., str. 61-134, (vidi također: *International Legal Materials*, Vol. 48, br. 3, 2009., str. 693-741). Temeljni dokumenti, odluke, transkripti i drugi materijali Međunarodnog suda koji se odnose na ovaj slučaj dostupni su na <http://www.icj.icj.org>

¹⁴ news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7867683.stm

¹⁵ Vlada Rumunjske je u povodu podnošenja zahtjeva za pokretanje postupka pred Međunarodnim sudom u Haagu izdala priopćenje za javnost, u kojem je među ostalim navedeno: "Mogućnosti za bilateralno rješavanje ovog pitanja su minimalne, u uvjetima u kojima ukrajinska strana podu-

korak odlučila nakon 24 kruga neuspješnih pregovora koji su održani između 1998. i 2004. godine, u svrhu izbjegavanja daljnjega "beskonačnog otezanja rasprava koje očito ne mogu dovesti do bilo kakvog rezultata". Zatražila je od Suda da utvrdi jedinstvenu morsku granicu između dviju država u Crnome moru, kako bi se razgraničili epikontinentski i gospodarski pojasevi koji im pripadaju.¹⁶ Treba napomenuti da su obje države u vrijeme pokretanja postupka već bile stranke Konvencije UN-a o pravu mora - Rumunjska od 17. prosinca 1996., a Ukrajina od 26. srpnja 1999. godine. Stoga su na njihovo razgraničenje bili primjenjivi članci 74. i 83. te konvencije.¹⁷ Također, obje su države bile stranke i Ženevske Konvencije o epikontinentskom pojasu te su već su imale važeće propise o polaznim crtama. U nastavku teritorijalnog mora širokog 12 milja, obje države su proširile svoju jurisdikciju i na gospodarski pojas. Rumunjska ga je proglasila 1986., a Ukrajina 1990. godine.

Rumunjska i Ukrajina su još 2. lipnja 1997. godine, nakon složenog postupka pregovora, zaključile dva pravna instrumenta u svrhu uređenja svojih graničnih pitanja. Bili su to - *Ugovor o dobrosusjedskim odnosima i suradnji* te *Dodatni sporazum*, sklopljen razmjenom pisama između ministara vanjskih poslova. Oba ta akta, kojima su dvije države preuzele obvezu zaključivanja sporazuma o režimu na njihovoj državnoj granici kao i sporazuma o razgraničenju epikontinentskih i gospodarskih pojaseva, stupila su na snagu 22. listopada 1997. i registrirana su u Tajništvu Ujedinjenih naroda,¹⁸ u skladu s člankom 102. Povelje Ujedinjenih naroda.

Posebno valja istaknuti da su u *Dodatnom sporazumu* određena načela koja dvije države trebaju primijeniti pri razgraničenju gore spomenutih područja, a izražena je i njihova spremnost za podnošenje spora Međunarodnom sudu, ako su ispunjeni određeni uvjeti.¹⁹ Upravo na ispunjenje tih uvjeta, Rumunjska se pozvala u zahtjevu kojim je pokrenula postupak pred Sudom, posebice ističući da su pregovori

pire varijantu razgraničenja bez ikakvog utemeljenja u međunarodnom pravu i koja vodi duboko nepravdom rezultatu za Rumunjsku... Analiza jurisprudencije Međunarodnog suda pokazuje da su velike šanse da će ovaj međunarodni sud utvrditi varijantu razgraničenja blisku stajalištu rumunjske strane." *Government of Romania* (16.09.2004.), <http://www.gov.ro/engleza/presa/print-docum.php?idpresa=3454&idrubricapresa=1&id>.

¹⁶ *International Court of Justice, Press Release 2004/31* (http://www.icj-icj.org/icjwww/Ipresscom/ipress2004/ipresscom2004-31_ru20040916)

¹⁷ Str. 74, para. 31.

¹⁸ *United Nations Treaty Series*, Vol. 516, br. 7477.

¹⁹ Ti uvjeti su predviđeni točkom 4(h). Dodatnog sporazuma: "Ako pregovori ne dovedu do zaključivanja gore spomenutog sporazuma u razumnom roku, ali ne kasnije od dvije godine računajući od njihovog početka, Vlada Rumunjske i Vlada Ukrajine suglasne su da problem razgraničenja epikontinentskih i gospodarskih pojaseva riješi Međunarodni sud UN-a, na zahtjev bilo koje od stranaka, pod uvjetom da je Ugovor o režimu na državnoj granici između Rumunjske i Ukrajine stupio na snagu. Međutim, ako Međunarodni sud pravde bude smatrao da je kašnjenje stupanja na snagu Ugovora o režimu na državnoj granici nastalo nebrigom druge stranke, može razmotriti zahtjev za razgraničenje epikontinentskih i gospodarskih pojaseva prije nego što taj Ugovor stupi na snagu." (Cit. prema *International Court of Justice, Press Release 2004/31*)

između dviju zemalja “uvelike prešli granice” predviđenoga dvogodišnjeg razdoblja, o kojemu su se dvije strane sporazumjele još 1997. godine.²⁰ Kao pravne osnove na kojima temelji svoj predmet, Rumunjska je navela odredbe Konvencije UN-a o pravu mora, drugih relevantnih instrumenata koji obvezuju Rumunjsku i Ukrajinu te odredbe *Dodatnog sporazuma* iz 1997., označavajući ga kao “lex specialis” između dviju država. Stoga je Rumunjska zahtijevala od Suda da razgraničenje bude utvrđeno u skladu s pet načela sadržanih u članku 4. toga sporazuma:

- “a) načelo iz članka 121. Konvencije Ujedinjenih naroda o pravu mora, donesene 10. prosinca 1982., onako kako se primjenjuje u praksi država i međunarodnome običajnom pravu;²¹
- b) načelo crte jednake udaljenosti (ekvidistance) u područjima podlošnima razgraničenju gdje obale međusobno graniče i načelo crte sredine u područjima gdje obale leže sučelice;
- c) načelo pravičnosti i metoda proporcionalnosti, onako kako se primjenjuju u praksi država i u odlukama međunarodnih sudova u pogledu razgraničenja epikontinentskih i gospodarskih pojaseva;
- d) načelo prema kojem ni jedna od ugovornih strana neće osporiti suverenitet druge ugovorne strane na bilo kojem dijelu njezinog teritorija u susjedstvu područja koje valja razgraničiti;
- e) načelo uzimanja u obzir posebnih okolnosti u području podložnom razgraničenju.”

Ukrajina i Rumunjska složile su se da je Međunarodni sud nadležan za rješavanje njihovog spora ispunjenjem dviju pretpostavki: prva je - nepostizanje sporazuma putem pregovora između dviju država u roku dvije godine od početka pregovora, a druga je - stupanje na snagu *Sporazuma o režimu državne granice* iz 2003. godine.²²

Iako su obje države prihvatile nadležnost Suda, nisu se suglasile oko pitanja opsega njegove nadležnosti. Rumunjska je isticala da se razgraničenje mora provesti na način da početni segment granične crte razdvaja gospodarski pojas i epikontinentski pojas Rumunjske od teritorijalnog mora Ukrajine oko Zmijskog otoka - između tzv. “točke F” (točke sjecišta teritorijalnih mora dviju država, utvrđene *Sporazumom o režimu državne granice* iz 2003. godine) i tzv. “točke X” (krajnje točke dogovorene granice na luku od 12 milja oko Zmijskoga otoka).

²⁰ Valja napomenuti da je Ugovor o rumunjsko-ukrajinskom režimu na državnoj granici, suradnji i uzajamnoj pomoći u graničnim pitanjima (koji se spominje u *Dodatnom sporazumu*) zaključen u Cernauti 17. lipnja 2003., a stupio je na snagu 27. svibnja 2004. godine. Tekst vidi: *Romania/Ukraine Border Treaty of 17 June 2003*, www.president.gov.ua/eng/activity/zayavitelov/167578848.html

²¹ Vidi *infra*, bilj. 28.

²² Str. 71, para. 21.

Ukrajina je takvo rumunjsko stajalište osporavala tvrdnjom da je nadležnost Suda "ograničena na razgraničenje prostora epikontinentuskog pojasa i gospodarskog pojasa stranaka" te da Sud nema nadležnost razgraničavati druge morske prostore koji pripadaju strankama. Iako sporno, ovo pitanje nije bilo od praktične važnosti za razgraničenje, jer je Sud morao uzeti u obzir već postojeće sporazume o razgraničenju između dviju država. Budući da je granica oko Zmijskoga otoka već bila utvrđena spomenutim sporazumom iz 2003. godine, Sud je u svakom slučaju crtu razgraničenja morao započeti od krajnje točke te dogovorene granice.²³

3. GEOGRAFSKI KONTEKST PARNICE

Obale Rumunjske i Ukrajine dodiruju se i leže sučelice u sjeverozapadnome dijelu Crnog mora. To more pripada u kategoriju zatvorenih ili poluzatvorenih mora²⁴ s jedinom prolazom u jugozapadnom dijelu koji vodi kroz Bospor, Mramorno more i Dardanele u Sredozemno more. Obuhvaća površinu od 432 000 četvornih kilometara, a na njegovim je obalama šest država – Bugarska, Gruzija, Rumunjska, Ruska Federacija, Turska i Ukrajina.

U presudi spora o razgraničenju između Rumunjske i Ukrajine kratko se opisuje geografski kontekst parnice,²⁵ koji se u svrhu jasnijeg sagledavanja problema vezanih uz razgraničenje između tih dviju crnomorskih država, u ovome odjeljku dopunjuje i podacima iz drugi izvora.

Crno more je približno ovalnoga oblika, s duljinom od oko 750 nautičkih milja od istoka do zapada. Južna obala u cjelini pripada Turskoj, kao i susjedne obale koje se od nje protežu prema zapadnom i istočnom rubu toga mora. Južni dio crnomorske obale lagano je konveksan. Na zapadnoj obali Crnog mora završava kopnena granica između Bugarske i Turske, kao i granica između Bugarske i Rumunjske, koja se nalazi nešto sjevernije. Na sjevernoj obali nalazi se veliki poluotok Krim s površinom od 26 100 km², na sjeveroistoku omeđen Azovskim morem, a na zapadu Karkinitiskim zaljevom. Na jugozapadnom rubu toga zaljeva kopnena je granica između Rumunjske i Ukrajine. Ukrajinska obala zavija prema sjeveru oko Karkinitskog zaljeva, a onda prema jugu oko Krimskog poluotoka do Azovskog mora, sve do kopnene granice s Rusijom koja se nalazi na sjeveroistočnom rubu Azovskog mora. Obala Rusije se proteže prema jugu uz istočnu stranu Azovskog mora, a potom prema istoku uz sjeveroistočnu obalu Crnog mora sve do kopnene granice s Gruzijom. Gruzija je smještena na istočnoj obali Crnog mora između Rusije i Turske, s obalom prilično izražene konkavnosti.²⁶

²³ Str. 71-74, paras. 23.-30.

²⁴ Na koje se odnosi Dio IX. Konvencije iz 1982.

²⁵ Str. 68-70, paras. 14.-16.

²⁶ Prema: T. SCOVAZZI, *The Mediterranean Sea Maritime Boundaries*, u: D. A. Colson, R. W. Smith, (ur.),

Kopnena granica između Ukrajine i Rumunjske slijedi jedan od rukavaca rijeke Dunav na ušću u Crno more. Na udaljenosti od oko dvadeset nautičkih milja od posljednje točke te granice u pravcu istoka, smješten je jedini otok od važnosti u čitavome Crnom moru - Zmiyinyy, kako ga najčešće nazivaju u literaturi iz međunarodnog prava mora, prema njegovome ukrajinskom imenu - *Ostrov Zmiyinyy*. Rumunjski naziv otoka je *Serpilor*, a poznat je i pod nazivom *Snake Island* odnosno *Serpent Island*. U hrvatskoj literaturi najčešće se spominje kao *Zmijski otok*, pa će se taj naziv koristiti nadalje u ovome radu.

S obzirom na geografski položaj Zmijskoga otoka i mogući utjecaj na širinu morskih prostora obiju zemalja, pitanja vezana uz davanje učinka tome malom otoku prilikom razgraničenja, postala su središnjim pitanjima rumunjsko-ukrajinskog spora.

4. ZMIJSKI OTOK I POVIJESNI KORIJENI SPORA

Zmijski otok vapnenačka je formacija s nizom podvodnih stijena, smješten u području između teritorijalnih mora Ukrajine i Rumunjske, u istoj ravnini s rumunjskim gradom Sulinom (od kojega ga dijeli 45 kilometara). Otok je dug 662 metra i širok 440 metara (u pravcu od sjevera prema jugu), a zauzima površinu od 0,17 četvornih kilometara.²⁷ Uz vojnu luku, na otoku se nalaze i uređaji za nadzor pomorskog i zračnog prometa te oprema za znanstvena istraživanja mora, uzletišta za helikoptere, skladišta, elektrane i svjetionik star 150 godina.

U vrijeme pokretanja postupka razgraničenja pred Međunarodnim sudom, otok je naseljavalo stotinjak stanovnika, uglavnom ukrajinskih znanstvenika i djelatnika vojnih objekata. O učinku toga malog otoka na razgraničenje Rumunjske i Ukrajine dovoljno govori podatak o čak 2 030 četvornih milja odnosno 6 600 četvornih kilometara Crnog mora, za koliko bi se povećali morski prostori Rumunjske ako crta razgraničenja ne bi uzimala u obzir Zmijski otok.

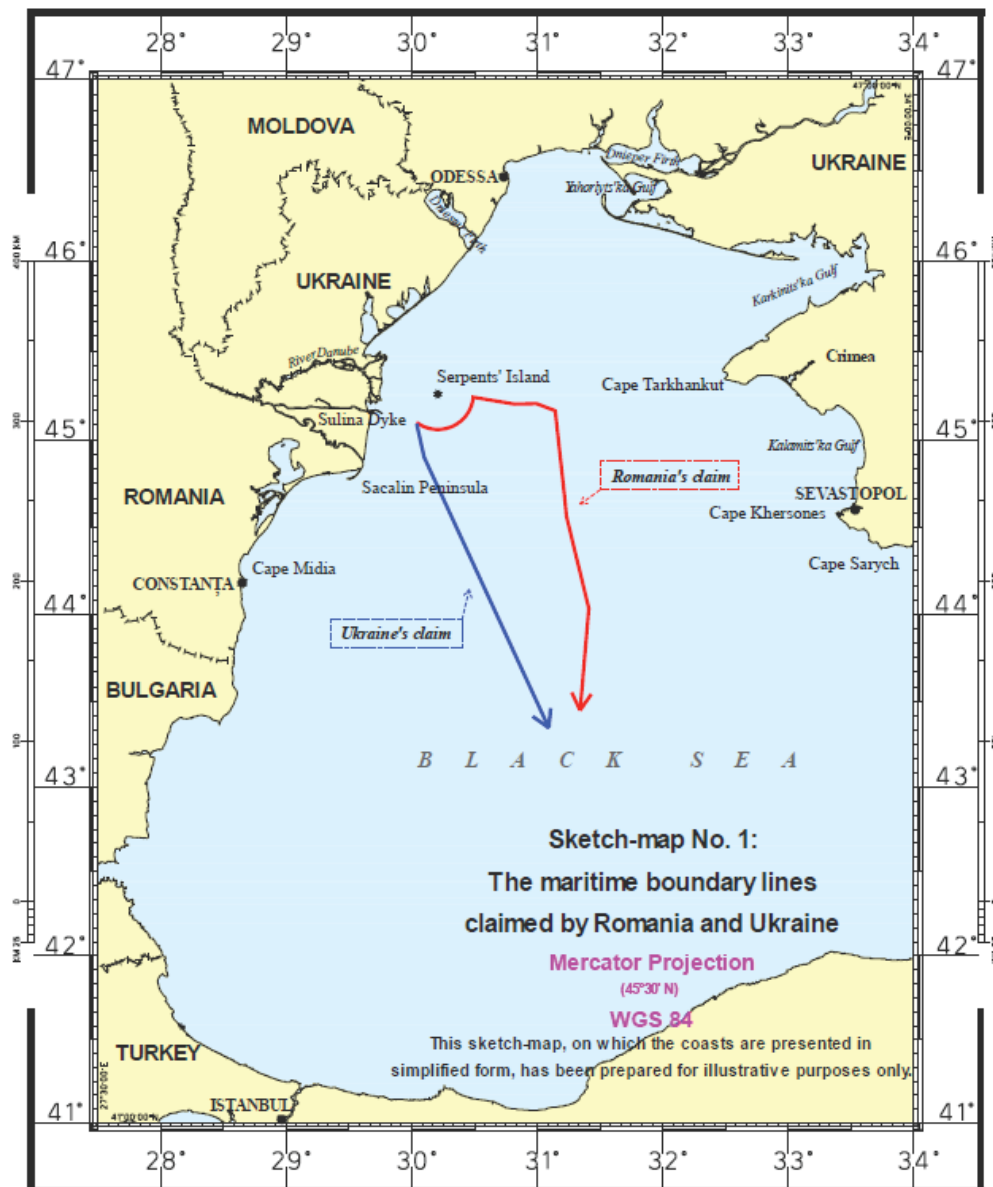
Rumunjska je u postupku pred Sudom tvrdila da je Ukrajina taj otočić naseljavala i razvijala kako bi potvrdila njegov status otoka, a ne stijene na kojoj nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život, u skladu s člankom 121(3). Konvencije o pravu mora.²⁸ Iz brojnih prijedloga rumunjskih predstavnika na Trećoj

International Maritime Boundaries, Leiden/Boston, 2005., vol. V, str. 3489-3490.; *Pomorska enciklopedija*, drugo izdanje, Zagreb, 1975., str. 55-57. Valja napomenuti da je nakon intervencije ruske vojske 2008. godine gruzijska regija Abhazija proglasila svoju neovisnost od Gruzije, što međunarodna zajednica nije priznala. Neovisnu Republiku Abhaziju (s površinom od 8 320 km², čiji manji dio zauzima usku obalnu nizinu uz Crno more) priznale su samo Rusija, Nikaragva, Venezuela i Nauru.

²⁷ Najviša točka na otoku doseže 44 metra, a more koje ga okružuje duboko je između 4 i 25 metara.

²⁸ "Stijene na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život nemaju ni gospodarski pojas ni epikontinentski pojas." – članak 121(3). Konvencije iz 1982.

ZAHTEJEVI PARNIČNIH STRANA U POGLEDU UTVRĐIVANJA GRANICE U SPORNOME MORSKOM PROSTORU

Izvor: ICJ Reports 2009, str. 69.

konferenciji UN-a o pravu mora poznato je stajalište te države da mali nenaseljeni otoci blizu obala ne trebaju imati utjecaj na razgraničenje morskih prostora.²⁹

Uz pravne aspekte spornih pitanja, potrebno je barem ukratko podsjetiti da je tijekom povijesti taj otok uvijek bio pod istom vlašću kao i delta Dunava. Od kraja XV. stoljeća do 1829. godine tim je područjem vladala Turska. *Sporazumom iz Edirne* delta i otok dolaze pod ruski suverenitet, a *Pariškim mirom* 1856. ponovo su vraćeni Turskoj. *Berlinskim ugovorom* 1878. priključeni su Rumunjskoj, a pod njezinom vlašću Zmijski otok je ostao sve do kraja Drugoga svjetskog rata. Nedugo nakon toga, Rumunjska je otok "prepustila" bivšem SSSR-u.

SSSR je 4. veljače 1948. zaključio s Rumunjskom *Sporazumom o prijateljstvu, suradnji i uzajamnoj pomoći*, kojim su se dvije strane među ostalim sporazumjele da će ustanoviti te obilježiti granicu na moru. U tu svrhu dr. Petru Groza i Vjačeslav Molotov potpisali su *Protokol o povlačenju granice između Narodne Republike Rumunjske i Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika* u kojem je određeno da je "otok Zmiyiny, smješten u Crnome moru istočno od ušća Dunava, uključen u teritorij SSSR-a."³⁰

Na otoku je 23. svibnja 1948. zaključen i dodatni dokument tehničke naravi u kojem je, među ostalim navedeno da je "otok Zmiyiny vraćen SSSR-u od strane Rumunjske i uključen u teritorij prve."³¹ S obzirom da te sporazume nikada nisu ratificirali parlamenti dviju strana, te da nije donijet niti jedan rumunjski niti sovjetski zakon koji bi se odnosio na granice i pravni status Zmijskoga otoka, u rumunjskoj doktrini dugo se dovodio u pitanje pravni temelj sovjetskog suvereniteta nad tim otokom.³² To pitanje ponovo je otvoreno 1991. godine, kada je Ukrajina stekla nezavisnost i preuzela otok, započevši odmah na njemu, kao i u okolnim morskim prostorima, niz vojnih i gospodarskih aktivnosti. Zbog rezervi nafte i plina koje su

²⁹ Tijekom Konferencije Rumunjska je nekoliko puta pokušala svojim prijedlozima utjecati na sadržaj članka o režimu otoka. Nakon potpisivanja Konvencije o pravu mora 10. prosinca 1982., Rumunjska je priložila sljedeću izjavu: "Rumunjska izjavljuje da prema zahtjevima pravičnosti – što slijedi iz članaka 74. i 83. Konvencije o pravu mora – nenaseljeni otoci i otoci bez gospodarskog života ne mogu ni na koji način utjecati na razgraničenje morskih prostora koji pripadaju kopnenim obalama obalnih država." *Law of the Sea Bulletin*, 1997., br. 33, str. 9.

³⁰ Članak 1(b). Protokola o sovjetsko-rumunjskoj granici. Prema A. G. O. ELFERINK, *The Law of Maritime Boundary Delimitation, a Case Study of the Russian Federation*, Dordrecht/Boston/London, 1994., str. 282.

³¹ Sporazum su potpisali N. P. Sutov, prvi tajnik ambasade SSSR-a u Bukureštu i E. Mezincescu, ministar punomoćnik u ime Rumunjske. U rumunjskoj doktrini ističe se da je spomenutim aktima izvršena izmjena rumunjske granice suprotna onoj ustanovljenoj Mirovnim sporazumom iz 1947. Vidi: A. TEODORESCU, *Serpent's Island Between Rule of Law and Rule of Force*, www.tomrad.ro/iserpi/ENGLISH.HTM

³² Rumunjski profesor Aurelian Teodorescu o tome je pisao sljedeće: "S pravnog stajališta dva bilateralna sporazuma potpuno su neustavna. Niti jedan dio rumunjskog nacionalnog teritorija ne može biti prepušten bez odobrenja parlamenta, koji nikada nije ratificirao Protokol nakon što je potpisan 1948. godine. Takvi međunarodni sporazumi ne stupaju na snagu danom potpisa, već nakon ratifikacije parlamenata ugovornih strana. To je slučaj i sa zapisnikom potpisanim 23. svibnja 1948. na otoku Zmiyiny. Stoga, ...otok Zmiyiny nikada nije prepušten *de iure*." (*Ibid.*)

1990. godine otkrivene u podmorju uokolo otoka, uz stratešku funkciju Zmijski otok je dobio i veliko gospodarsko značenje.³³

5. POSTOJEĆI UGOVORI IZMEĐU STRANAKA O MORSKIM GRANICAMA

Sud je prilikom odlučivanja o utvrđivanju jedinstvene morske granice između Rumunjske i Ukrajine morao uzeti u obzir već postojeće ugovore o morskom razgraničenju između tih dviju država. Većinu njih zaključili su bivši Sovjetski Savez i Rumunjska, prije osamostaljenja Ukrajine 1991. godine. Valja napomenuti da su svi ti sporazumi obvezujući za Ukrajinu temeljem sukcesije.

Sud je istaknuo da je u pogledu postojećih ugovora između parničnih strana relevantan paragraf 4. članaka 74. i 83. Konvencije iz 1982. jer je njime predviđeno da "kada između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi," pitanja u vezi s razgraničenjem gospodarskog pojasa odnosno epikontinentskog pojasa uređuju se "u skladu s odredbama toga sporazuma".³⁴

Morska granica oko Zmijskoga otoka utvrđena je ovjerenim zapisnicima kojima su bivši SSSR i Rumunjska priznali snagu sporazuma - *Proces Verbaux* iz 1949., 1963., i 1974. godine,³⁵ te *Ugovorima o granici* sklopljenima između tih dviju država 1949. i 1961. godine. Ranije spomenuti *Sporazum o režimu državne granice između Ukrajine i Rumunjske*, zaključen 2003., potvrdio je obvezni karakter *Ugovora o granici* iz 1961. godine.

Parnične strane slagale su se oko činjenice da je granica oko Zmijskoga otoka uspostavljena prethodnim sporazumima, ali su se razilazile u stajalištima oko pitanja naravi te granice. Rumunjska je tvrdila da iz ugovora sklopljenog 1949. godine jasno proizlazi da je morska granica između bivšega SSSR-a i Rumunjske određena za "sve svrhe", dakle, da razgraničuje i epikontinentski pojas i gospodarski pojas dviju država do već spomenute tzv. "točke X", odnosno krajnje točke dogovorene granice na luku od 12 nautičkih milja oko Zmijskoga otoka. Ukrajina je to osporavala tvrdeći da granica oko Zmijskoga otoka ne može biti takvog karaktera iz razloga što u vrijeme sklapanja postojećih sporazuma epikontinentski pojas i gospodarski pojas još nisu ni postojali kao pravne kategorije.

Nakon analize relevantnih instrumenata, Sud je zaključio da se ugovor iz 1949. odnosio samo na demarkaciju³⁶ državne granice između bivšega SSSR-a i Rumunj-

³³ Prema procjenama stručnjaka u podmorju spornog područja tridesetak je naftnih nalazišta.

³⁴ Str. 86-87, para. 69.

³⁵ *Procès-Verbal of the Description of the State Boundary*.

³⁶ Postupak "demarkacije" odnosno ustanovljavanja ili obilježavanja granice valja razlikovati od postupka delimitacije tj. razgraničenja morskih prostora. Međunarodni sud je ta dva pojma jasno razlučio u svojoj presudi o razgraničenju Kameruna i Nigerije iz 2002. godine, ističući da se "delimitacija neke

ske, koja oko Zmijskoga otoka slijedi granicu do udaljenosti od 12 milja te ima karakter granice teritorijalnog mora bivšeg SSSR-a. Sud je ustvrdio da se ustanovljenjem te granice SSSR nije odrekao svoga pravnog naslova na jurisdikciju i nad drugim morskim prostorima u nastavku teritorijalnog mora koje okružuje Zmijski otok. U presudi je jasno istaknuto da ne postoji, dakle, nikakav sporazum između parničnih strana koji bi utvrđivao granicu između prostora njihovih epikontinentskih pojaseva i gospodarskih pojaseva.³⁷

6. ODREĐIVANJE "RELEVANTNIH OBALA" I "PODRUČJA RAZGRANIČENJA"

U svim morskim razgraničenjima koja su se utvrđivala pred Međunarodnim sudom i arbitražnim tribunalima važnu je ulogu imala geometrija u službi pravnih pravila. U tim postupcima nikada se nisu uzimale u obzir kopnene mase država stranaka niti njihove cjelokupne obale, nego samo onaj njihov dio koji je relevantan za razgraničenje. Polazište svakoga razgraničenja je "naslov" države nad datim morskim prostorom,³⁸ a temelji se na važnome pravnom načelu da *kopno dominira morem*, tj. obalna država nema pravni naslov nad morskim prostorima koji se ne prostiru u produžetku njezine obale. To načelo prvi put je izrečeno 20. veljače 1969. godine u presudi spora o epikontinentskom pojasu u Sjevernome moru,³⁹ a potvrđeno je u nizu kasnijih odluka Međunarodnog suda.⁴⁰

I u presudi spora o razgraničenju u Crnome moru istaknuto je da se "naslov države nad epikontinentskim i gospodarskim pojasom temelji na načelu da kopno dominira morem".⁴¹ Sud je podsjetio i na presudu spora između Libije i Tunisa iz 1982., gdje je kao "relevantna obala" identificiran samo manji dio obala tih dviju država, koji je bio važan za razgraničenje.

granice sastoji u njezinoj *definiciji*, dok se demarkacija granice, koja pretpostavlja njezinu prethodnu delimitaciju, sastoji od njezinoga obilježavanja na terenu." (*I.C.J. Reports 2002*, str. 359, para. 84.)

³⁷ Str. 89, para. 76.

³⁸ Pod "naslovom" (*titulus, title, titre*) znanost i praksa međunarodnog prava podrazumijevaju pravnu osnovu neke države nad teritorijem. O tome vidi više: V. Đ. DEGAN, Pravni naslov i efektivnost kao osnove suverenosti nad državnim područjem, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 162, 2008., str. 1.

³⁹ *I.C.J. Reports 1969.*, str. 52, para. 96.

⁴⁰ Vidi para. 86. u presudi spora o epikontinentskom pojasu u Egejskome moru od 19. prosinca 1978., (*I.C.J. Reports 1978.*); para. 73. u presudi spora o epikontinentskom pojasu između Tunisa i Libije od 24. veljače 1982., (*I.C.J. Reports 1982.*); para. 157. u presudi spora između Kanade i Sjedinjenih Država o morskoj granici u zaljevu Maine od 12. listopada 1984., (*I.C.J. Reports 1984.*); para. 92. u presudi Arbitražnog tribunala u sporu između Gvineje i Gvineje Bisau od 14. veljače 1985. (*International Legal Materials*, 1986.) i para. 224. u arbitražnoj presudi u sporu Barbadosa i Trinidada i Tobaga od 11. travnja 2006. (*International Legal Materials*, 2006.)

⁴¹ Str. 89, para. 77.

“Relevantnom obalom” određuje se samo onaj njezin dio gdje se frontalne projekcije od obalnog pročelja jedne države dodiruju ili sudaraju s tim projekcijama druge države. Takve projekcije određuju se okomicama od “relevantne obale” u pravcu pučine i one čine “područje morskog razgraničenja”. Ostale obale obiju strana, oko kojih nema toga sukobljavanja, nisu relevantne za postupak razgraničenja.⁴²

U presudi rumunjsko-ukrajinskog spora Sud je istaknuo da s pravnog stajališta relevantne obale mogu imati dvije uloge u pogledu razgraničenja epikontinentskih i gospodarskih pojaseva. Prvo, nužno je identificirati relevantne obale kako bi se odredilo što u konkretnom slučaju sačinjava zahtjeve koji se preklapaju u pogledu ovih pojaseva. Drugo, relevantne obale moraju biti utvrđene kako bi se moglo provjeriti u trećoj, finalnoj etapi procesa razgraničenja – “postoji li ikakav nesrazmjer u omjerima obalnih duljina svake od država i morskih područja na obje strane crte razgraničenja”.⁴³

Rumunjsku obalu čine dva različita dijela, odnosno “segmenta” kako ih je navela Rumunjska - ravni potez od granice s Ukrajinom do vrha poluotoka Sacalin, te konkavni dio obale od poluotoka Sacalin do granice s Bugarskom. Sud je konstatirao da se stranke slažu oko toga da cijela rumunjska obala sačinjava relevantnu obalu za svrhe razgraničenja - i njezin sjeverni dio, koji u odnosu na ukrajinsku obalu ima dvojni karakter jer leži sučelice i dodiruje se s ukrajinskom obalom, i drugi segment koji leži sučelice ukrajinskoj obali. Sud je posebno istaknuo da se cijela obala Rumunjske naslanja na područje razgraničenja. Uzimajući u obzir njezin opći smjer, određena je duljina relevantne rumunjske obale - od približno 248 kilometara.⁴⁴

U pogledu ukrajinske obale stajališta parničnih strana velikim dijelom su se razilazila. Ukrajina je tvrdila da je njezina cijela obala relevantna, uključujući i Zmijski otok, i da se kao takva, u cjelini treba uzeti u obzir prilikom razgraničenja. Rumunjska je to osporavala tvrdeći da Karkinitski zaljev (od točke S do rta Tarkhankut) nije relevantan iz razloga što ne leži sučelice, niti se dodiruje s rumunjskom obalom. Rumunjska je smatrala da ni Zmijski otok, također, ne može biti relevantan dio obale. Budući da ukrajinska obala ima brojne duboke uvale s oštrim promjenama smjera, mnogi njezini dijelovi okrenuti su jedan nasuprot drugoga. Sud je konstatirao da kao relevantnu obalu Ukrajine obje stranke smatraju obalu poluotoka Krim između rta Tarkhankut i rta Sarych, kao i dio obale od njihove zajedničke kopnene granice koja se proteže kratko na sjeveru, a potom u smjeru sjeveroistoka do ušća rijeke Dnjestar.⁴⁵ Rumunjska je tu točku označila kao točku “S”.

⁴² Više o tome vidi: V. Đ. DEGAN, *Uti possidetis i crta sredine u kopnenim i morskim razgraničenjima* - presuda Međunarodnoga suda u Haagu Kamerun/Nigerija iz 2002. *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 157, 2003., str. 25.

⁴³ Str. 89, para. 78.

⁴⁴ Str. 93, para. 88.

⁴⁵ Rumunjski naziv za tu rijeku je *Nistru*.

RELEVANTNE OBALE RUMUNJSKE I UKRAJINE ODREĐENE OD STRANE SUDA

Izvor: ICJ Reports 2009, str. 94.

Sud je utvrdio da se neslaganje parničnih strana u pogledu relevantne ukrajinske obale tiče upravo njezinoga dijela koji se proteže od te tzv. točke "S" do rta Tarkhankut.⁴⁶ Pri određivanju "relevantne obale" kao i "relevantnoga područja razgraničenja" Sud se koristio dvama načelima. Prvo načelo je već spomenuto - kopno dominira morem, a drugo je - obala mora stvarati takve projekcije koje će se poklapati s projekcijama obale druge države. U skladu s tim drugim načelom, Sud je odlučio da Karkinitiski zaljev nije dio relevantne ukrajinske obale, jer su obale tog zaljeva usmjerene jedna prema drugoj, a njihove projekcije ne preklapaju se s projekcijama rumunjske obale. Također, zbog istog razloga je odlučeno da iz "relevantne obale" treba biti isključena i obalna linija zaljeva Jahorlyts'ka kao i ušće rijeke Dnjeper. Obala Zmijskog otoka ocijenjena je kao "toliko kratka da zaista ne čini stvarnu razliku u ukupnoj duljini relevantnih obala stranaka".⁴⁷ U pogledu sektora ukrajinske obale između tzv. točke "S" i rta Tarkhankut Sud je utvrdio da su relevantni za razgraničenje, budući da generiraju projekcije koje se preklapaju s morskim projekcijama rumunjske obale. Kao rezultat toga, određeno je da je duljina relevantne obale Ukrajine - približno 705 kilometara. Sud je konstatirao da "na temelju određenja - što sačinjava relevantne obale, omjer duljine obala između Rumunjske i Ukrajine iznosi približno 1:2,8."⁴⁸

Sud se potom posvetio razmatranju pitanja "relevantnog područja", o kojem su stranke također imale različita stajališta. Određivanje toga područja dodatno je otežavala činjenica što obale tih dviju država i međusobno graniče (odnosno dodiruju se) i leže sučelice.

Prema Rumunjskom stajalištu relevantno područje obuhvaća sve vode generirane projekcijama od relevantnih obala, bez obzira na zahtjeve druge države. Rumunjska je istaknula tri točke neslaganja među strankama. Kao prvo, prostor sjeverno od točke S odnosno od zaljeva Nistru/Dniester do rta Tarkhankut na Krimu, za koji je tvrdila da nije relevantno područje. Drugo, isticala je da jugozapadnu granicu predstavlja crta ekvidistance između obala Rumunjske i Bugarske koje se dodiruju i da bi bilo kakvo pomicanje linije južno od te crte ekvidistance moglo prejudicirati potencijalne interese Bugarske u ovome morskom prostoru. Treće, Rumunjska je tvrdila da jugoistočni trokut, koji leži između Ukrajine i Turske, također čini dio relevantnog područja zbog toga što se nalazi unutar projekcije od 200 milja od obale Rumunjske.⁴⁹

U pogledu tih triju točaka neslaganja Ukrajina je dokazivala da sve njezine južne obale, između točke S i rta Tarkhankut generiraju pravne naslove na morske prostore do udaljenosti od 200 nautičkih milja, pa stoga ti prostori čine dio relevantnog

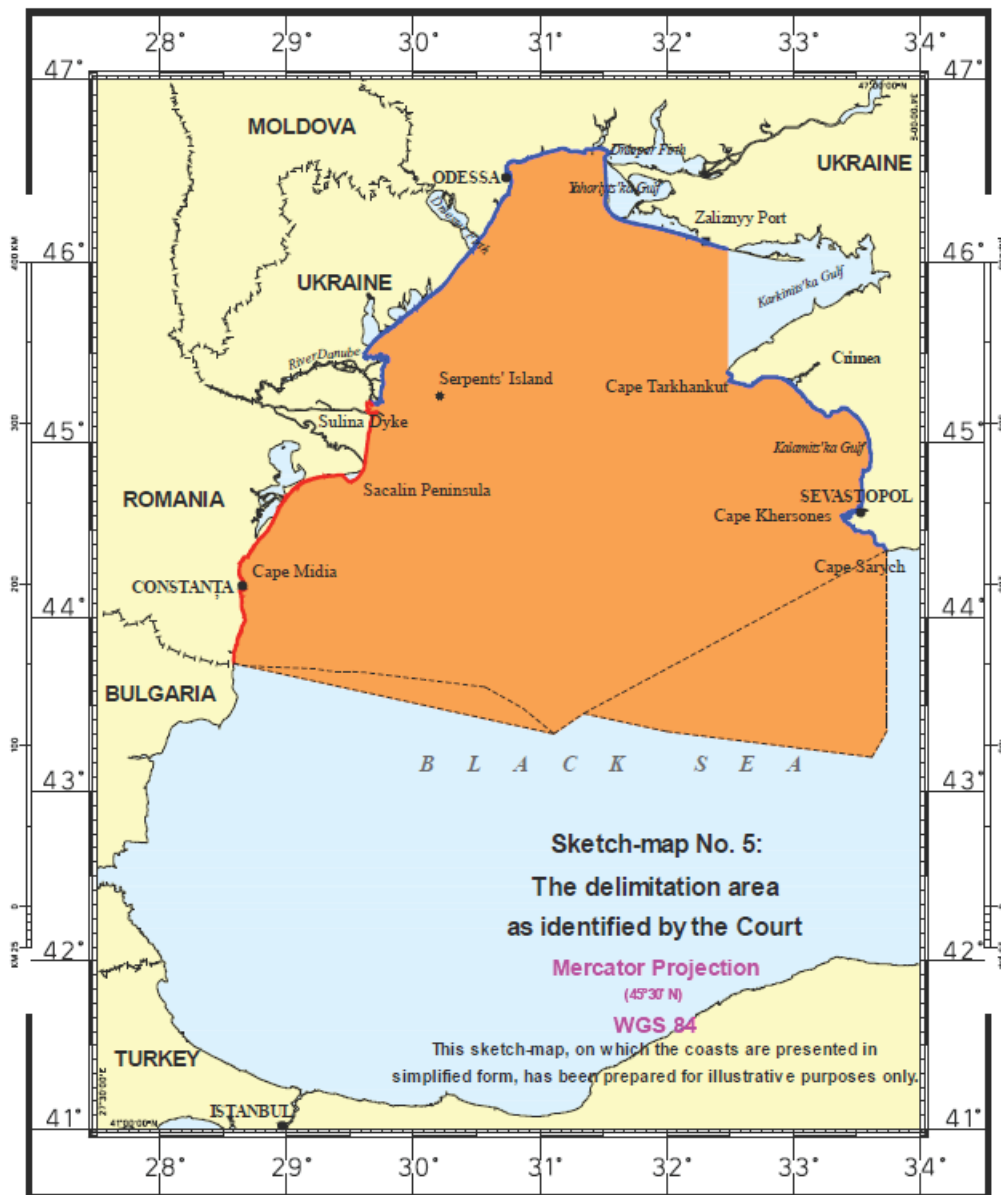
⁴⁶ Str. 96, para. 98.

⁴⁷ Str. 97-98, paras. 100.-102.

⁴⁸ Str. 98, para. 104.

⁴⁹ Str. 98, para. 107.

RELEVANTNO PODRUČJE RAZGRANIČENJA ODREĐENO OD STRANE SUDA

Izvor: ICJ Reports 2009, str. 102.

područja. Ukrajina je nadalje tvrdila da relevantno područje treba uključivati i uski morski prostor smješten između hipotetske ekvidistance Rumunjske i Bugarske i ravne crte koja spaja krajnju točku rumunjsko-bugarske kopnene granice i potencijalnu tromeđu morskog prostora (*tripoint*) s Bugarskom i/ili Turskom. Napokon, prema ukrajinskom stajalištu široki trokut koji leži između Ukrajine i Turske već je bio subjekt ranijeg razgraničenja između bivšega SSSR-a i Turske, čija je sljednica Ukrajina, pa stoga ne čini dio relevantnog područja.⁵⁰

Određivanje "relevantnog područja" Sud je u ovoj presudi istaknuo kao važan dio svoje "metodologije razgraničenja", kako u pogledu konfiguracije obalnih područja bitnih zbog njihovih morskih projekcija tako i za provjeru disproporcionalnosti. O tome se u presudi navodi: "Kao prvo, ovisno o konfiguraciji relevantnih obala u općemu geografskom kontekstu i metodama za konstrukciju njihovih projekcija u pravcu pučine, relevantno područje može uključiti određene morske prostore i isključiti druge, koji nisu relevantni u vezi slučaja o kojem je riječ. Drugo, relevantno područje je značajno za provjeru disproporcionalnosti," koja će biti učinjena kao posljednja etapa metodologije razgraničenja.⁵¹

Sud je konstatirao da "za svrhe ove završne zadaće u postupku razgraničenja, izračun relevantnog područja ne podrazumijeva preciznost i približan je." Istaknuo je da je "cilj razgraničenja postići ono koje je pravično, a ne jednaku raspodjelu morskih prostora", te se pozvao na presudu spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između Njemačke i Nizozemske te Danske u Sjevernome moru (*I.C.J. Reports* 1969., str. 22, para. 18.), kao i na presudu spora o morskom razgraničenju između Danske i Norveške u području između Grenlanda i Jan Mayena (*I.C.J. Reports* 1993, str. 67, para. 64.).⁵²

U svrhu utvrđivanja jedinstvene morske granice između Rumunjske i Ukrajine, Sud se u razgraničenju odlučio držati sjeverno od svakog područja u kojem se može pojaviti interes trećih strana, odnosno Bugarske i Turske. Iz relevantnog morskog područja, koje je obuhvatilo cijelo područje na sjeverozapadu Crnog mora, isključene su vode Karkinitskog zaljeva. Omjer relevantnih područja između Rumunjske i Ukrajine bio je približno 1:2.1.⁵³

7. METODOLOGIJA RAZGRANIČENJA EPIKONTINENTSKIH I GOSPODARSKIH POJASEVA

Nakon što je razmotrio prethodna pitanja, Sud je jasno izložio svoju metodologiju za slučajeve u kojima je njegov zadatak razgraničenje epikontinentskih i gos-

⁵⁰ Str. 99, para. 109.

⁵¹ Str. 99-100, para. 110.

⁵² Str. 100, para. 111.

⁵³ Str. 130, para. 215.

podarskih pojaseva ili određivanje jedinstvene višefunkcionalne morske granice između dviju država.

U pažljivo obrazloženom dijelu presude,⁵⁴ koji potvrđuje sudsku i arbitražnu praksu iz brojnih prijašnjih parnica, Sud je po prvi put precizno formulisao tri etape te metodologije.⁵⁵ Prva etapa je utvrđivanje privremene crte razgraničenja, koja će u slučaju obala koje leže sučelice biti - crta sredine, a u slučaju obala koje međusobno graniče - crta ekvidistance. Sud je istaknuo da nikakve pravne posljedice ne proizlaze iz korištenja različitih termina "crta sredine" i "crta ekvidistance", budući da je metoda razgraničenja u oba slučaja jednaka. Potom je odredio da se privremena crta razgraničenja zasniva na "metodama koje su geometrijski objektivne, ali i prilagođene geografiji područja u kojem se razgraničenje odvija". Druga etapa metodologije razgraničenja epikontinentskih i gospodarskih pojaseva između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče - ispitivanje je postoje li okolnosti koje su valjan razlog za prilagodbu ili odstupanje od te crte. Treća etapa - provjera je pravičnosti rješenja do kojega je Sud došao u prethodnim etapama postupka razgraničenja. Dakle, nakon što je odlučio o osnovanosti zahtjeva stanaka u pogledu prilagodbe privremene crte razgraničenja, u posljednjoj etapi Sud pristupa provjeri - vodi li ta crta nepravičnom rezultatu iz razloga bilo kakvoga izrazitog nesrazmjera između omjera duljina obala i omjera relevantnih morskih područja svake od država.

Od posebne je važnosti da se tim iskazom popunjava praznina u zajedničkom tekstu članaka 74(1). i 83(1). Konvencije UN-a iz 1982., koji zapravo ne predviđa nikakve kriterije za razgraničenje epikontinentskih i gospodarskih pojaseva. U skladu s vrlo općenitim i neodređenim odredbama identičnog sadržaja u oba članka, razgraničenje tih morskih prostora mora se uvijek obaviti - "sporazumom na temelju međunarodnog prava, kako je ono navedeno u članku 38. Statuta Međunarodnog suda, radi postizanja pravičnog rezultata."⁵⁶ Upravo radi postizanja takvog rezultata, koje u mnogim slučajevima sama ekvidistanca ne može osigurati s obzirom na posebnosti svakoga specifičnog slučaja, privremenu crtu ekvidistance prema "metodologiji suda" u drugoj etapi valja podvrći ispitivanju u svjetlu relevantnih okolnosti koje su u svakom slučaju razgraničenja specifične. U tu svrhu privremenu

⁵⁴ Str. 101-103, paras. 115-122.

⁵⁵ Odvojene etape u postupku razgraničenja Sud je naveo već 1985. godine u presudi spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između Libije i Malte (*Judgment, I.C.J.Reports 1985*, str. 46, para. 60.), a u više presuda tijekom posljednjih desetljeća nadalje ih je pojašnjavao.

⁵⁶ U sadržaju tih članaka (u st. 2.-4.) navodi se i sljedeće: "Ako se sporazum ne može postići u razumnom roku, zainteresirane će države pribjeći postupcima predviđenima u dijelu XV. Dok se ne postigne sporazum predviđen u stavku 1., zainteresirane će države, u duhu razumijevanja i suradnje, učiniti svaki napor kako bi zaključile privremene aranžmane praktične prirode i kako ne bi u tome prijelaznom razdoblju ugrozile ili omele postizanje konačnog sporazuma. Privremeni aranžmani neće štetiti konačnom razgraničenju." Kada između zainteresiranih država postoji sporazum koji je na snazi, pitanja u vezi s razgraničenjem epikontnentskog pojasa odnosno gospodarskog pojasa "uređuju se u skladu s odredbama toga sporazuma."

crtu razgraničenja valja podvrći i konačnoj provjeri s obzirom na zahtjev proporcionalnosti u trećoj etapi postupka razgraničenja.

7.1. Prva etapa – utvrđivanje privremene crte razgraničenja

Sud je i u ovoj konkretnoj parnici postupak razgraničenja započeo povlačenjem privremene crte ekvidistance između obala Rumunjske i Ukrajine koje međusobno graniče, a potom se ta crta nastavila kao crta sredine između njihovih obala koje leže sučelice. I u ranijim postupcima razgraničenja između država čije obale međusobno graniče povlačena je crta ekvidistance, osim ako su postojali iznimni razlozi koji bi je učinili neprovedivom u određenom slučaju, kao što je to bilo primjerice u sporu o razgraničenju Nikaragve i Hondurasa.⁵⁷ Što se tiče država čije obale leže sučelice, kao privremena crta razgraničenja povlačila se crte sredine između dviju obala.

Sud je istaknuo da se i "crte ekvidistnce i crte sredine konstruiraju iz najprikladnijih točaka na obalama dviju država koje su u pitanju", a posebna pozornost pridaje se onim izbočenim obalnim točkama koje se nalaze najbliže području razgraničenja. U toj početnoj etapi Sud još uvijek ne razmatra nikakve relevantne okolnosti i crta razgraničenja se povlači striktno geometrijskim kriterijima na temelju objektivnih podataka.⁵⁸

Kao polazne točke za povlačenje ekvidistance između obala dviju država koje se dodiruju Rumunjska je predlagala - na svojoj obali nasip Sulina, a na ukrajinskoj obali - točke na otoku Kubansky i rt Burnas. Kao polazne točke između obala koje leže sučelice Rumunjska je smatrala prikladnim - najudaljeniji vrh nasipa Sulina u smjeru mora i vanjski rub poluotoka Sacalin na njezinoj obali, a na ukrajinskoj obali - rtove Tarkhankut i Khersones. Tvrdila je da Zmijski otok nije "otok" u smislu članka 121(1). Konvencije iz 1982., nego da potpada pod definiciju "stijena" iz stavka 3. toga članka, "na kojima nije moguć ljudski boravak ili samostalni gospodarski život" i koje "nemaju ni isključivi gospodarski pojas ni epikontinentalni pojas". Isticala je stoga da Zmijski otok ne treba uzeti kao polaznu točku u svrhe konstrukcije privremene crte ekvidistance.⁵⁹ U prilog toj tvrdnji Rumunjska je navela da Ukrajina taj otok nije uključila u polazne crte za mjerenje širine teritorijalnog mora dostavljene UN-u, te upozorila da bi korištenje polazne točke na tome otoku stvorilo neproporcionalno iskrivljenje obale.

Polazne crte za mjerenje širine teritorijalnog mora Rumunjska je definirala u svome zakonu od 7. kolovoza 1990. godine,⁶⁰ na sljedeći način: "Polazne crte su crte niske vode uzduž obale ili, gdje je primjenjivo, ravne crte koje spajaju najistaknutije

⁵⁷ *I.C.J. Reports 2007 (II)*, str. 745, para. 281.

⁵⁸ Str. 101, paras. 117-118.

⁵⁹ Str. 103-104, para. 124.

⁶⁰ Act concerning the Legal Regime of the Internal Waters, the Territorial Sea and the Contiguous Zone of Romania, *Law of the Sea Bulletin*, 1991., br. 19, str. 9.

točke obale, uključujući obale otoka, sidrišta, hidrotehničke radove i sve druge stalne lučke instalacije.”⁶¹ Popis geografskih koordinata tih točaka i njihov prikaz na karti Rumunjska je objavila 19. lipnja 1997. godine te ih je, u skladu s člankom 16(2). Konvencije iz 1982., dostavila glavnom tajniku UN-a.

Širina teritorijalnog mora Ukrajine mjeri se od miješanog sustava polaznih crta - crte najniže opažene niske vode i ravnih polaznih crta koje spajaju prikladne točke. Te polazne crte definirane su u člancima 5. i 6. zakona iz 1991. godine,⁶² a popisi geografskih koordinata točaka ravnih polaznih crta povučenih ispred nekih dijelova crnomorskih obala i obala Azovskog mora koje pripadaju Ukrajini, navedeni su u noti Stalne misije te države pri UN-u od 11. studenoga 1992. godine.⁶³

Ukrajina je isticala da je Zmijski otok, s obzirom na njegov položaj u blizini kopna, relevantna polazna točka za povlačenje privremene crte razgraničenja, za razliku od umjetno izgrađenog nasipa Sulina na rumunjskoj obali. Protivila se rumunjskom isticanju toga nasipa kao polazne točke u svrhe razgraničenja, smatrajući neprihvatljivim davanje potpunog učinka jednoj konstrukciji koju su izgradili ljudi, dok se istovremeno to svojstvo oduzima prirodnom otoku.

Ukrajina je poluotok Sacalin opisivala kao “trunčicu pijeska”, ali je Sud smatrao da taj poluotok pripada kopnenoj masi i da je dio rumunjskog kopna, ne osporavajući njegovu postojanost za vrijeme visoke vode. Istaknuo je pritom da geomorfologija i pješčana narav toga poluotoka ne utječu na elemente fizičke geografije važne za razgraničenje.

Sud je odredio dva područja razgraničenja - prvo, gdje se obale dviju država dodiruju i drugo, gdje leže sučelice. Konstatirao je da je njegov zadatak prvenstveno identifikacija “prikladnih točaka na relevantnim obalama stranaka ili obalama koje označavaju znatnu promjenu smjera obale, na taj način da geometrijski prikaz oblikovan crtom koja povezuje sve ove točke reflektira opći smjer obalne linije.”⁶⁴

Nakon temeljitog ispitivanja svake od polaznih točaka na koje su se stranke pozivale u svrhu uspostave privremene crte ekvidistance, Sud je odlučio da su rumunjske polazne točke za oba područja razgraničenja iste - točka na početku poluotoka Sacalin,⁶⁵ koji je smješten blizu južnog kraja delte Dunava - i točka na njegovome ušću u zaljevu Musura, gdje počinje kopnjeni dio nasipa Sulina.⁶⁶ Južni rt toga nasipa Sud je okarakterizirao kao “najizbočeniju točku u smjeru Krima”.⁶⁷

⁶¹ Članak 1. zakona Rumunjske iz 1990.

⁶² Statute of Ukraine concerning the State frontier, *Law of the Sea Bulletin*, 1994., br. 25, str. 85.

⁶³ Ti popisi objavljeni su u: *Law of the Sea Bulletin*, 1998., br. 36, str. 51.

⁶⁴ Str. 105, para. 127.

⁶⁵ Sud je prihvatio poluotok Sacalin (44° 50' 28" sjeverne širine i 29° 36' 52" istočne duljine) kao polaznu točku onako kako je dostavljena UN-u.

⁶⁶ U vezi s nasipom Sulina kao polaznom crtom, Sud je morao uzeti u obzir popis geografskih koordinata točaka koje je Rumunjska dostavila UN-u, u skladu s člankom 16(2). Konvencije iz 1982. (str. 107, para 135.)

⁶⁷ Str. 105-106, paras. 130.-131.

Budući da se širina gospodarskog pojasa kao i epikontinentskog pojasa mjere od istih polaznih crta kao i širina teritorijalnog mora, Sud je u pogledu nasipa Sulina morao razmotriti - sačinjava li taj nasip sastavni dio lučkoga sustava, u skladu s člankom 11. Konvencije iz 1982.⁶⁸ Iako stalnost toga nasipa koji se proteže 7,5 kilometara u Crno more nije bila upitna, Sud je morao ispitati - može li takva struktura biti opisana kao "lučka građevina koja čini sastavni dio lučkog sustava", budući da taj pojam nema definiciju ni u Konvenciji iz 1982., ni u Ženevskoj konvenciji o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu.⁶⁹ Sud je konstatirao da funkcije nasipa nisu iste kao funkcije luke i da u ovome slučaju nisu pruženi nikakvi uvjerljivi dokazi da nasip Sulina služi u svrhe lučkih aktivnosti, ali je ipak zauzeo stajalište da taj nasip može biti od koristi za brodove na putu prema Dunavu. Stoga je dio nasipa Sulina koji se spaja s kopnom (45° 09' 51.9" sjeverne širine i 29° 43' 14.5" istočne duljine) odlučio koristiti kao polaznu točku na rumunjskoj obali.⁷⁰

Sud je potom donio odluku i o trima polaznim točkama na ukrajinskoj obali. Izabrao je vrh otoka Tsyganka, smještenog na sjevernoj strani ušća Dunava, kao protutočku nasipu Sulina na susjednoj rumunjskoj obali. Krimske rtove - Tarkhankut i Khersones ocijenio je prikladnim polaznim točkama, prvenstveno zbog njihove izbočenosti i konfiguracije.⁷¹

Sud je smatrao neprikladnim izabrati u tu svrhu bilo koju od točaka na Zmijskom otoku, ali se nije izjasnio o njegovom statusu u skladu s člankom 121. Konvencije iz 1982. Istaknuo je da taj otok leži "sam", te nije dio niza ili skupine otoka. Ocijenio ga je stoga kao "strani element", upravo kao što je i u presudi spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između Libije i Malte okvalificiran otočić Filfla.⁷²

Sud je konstatirao da se Zmijski otok ne može smatrati dijelom obalne konfiguracije Ukrajine, jer bi računanje tog otoka kao relevantnog dijela obale bilo jednako "presađivanju stranog tijela na ukrajinsku obalu s posljedicom sudskog preoblikovanja geografije bez podloge u pravu i praksi morskog razgraničenja".⁷³

⁶⁸ Prema članku 11. Konvencije iz 1982. "u svrhe određivanja granica teritorijalnog mora smatra se da stalne lučke građevine, koje su sastavni dio lučkog sustava, a koje su najudaljenije u smjeru mora, čine dio obale. Uredaji na pučini i umjetni otoci ne smatraju se stalnim lučkim građevinama."

⁶⁹ Pod tim pojmom podrazumijevaju se postrojenja koja dozvoljavaju pristajanje, održavanje ili popravak brodova, ukrcaj i iskrcaj putnika i pretovar robe. Razlika između luke i nasipa koji se proteže u smjeru mora raspravljena je u *travaux préparatoires* članka 8. Ženevske konvencije o teritorijalnome moru i vanjskom pojasu. (str. 106-107, paras. 133.-134.)

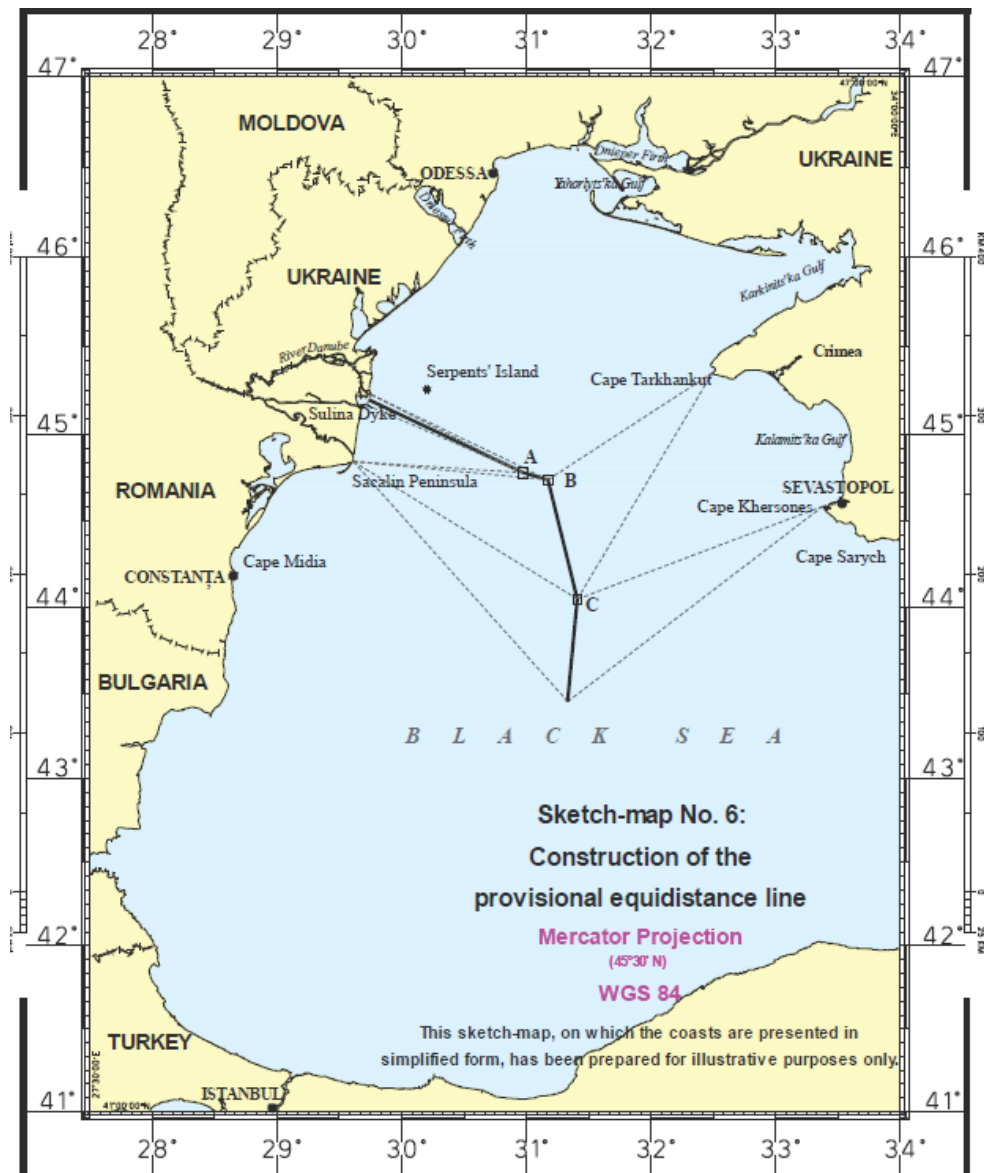
⁷⁰ Str. 108, para. 141.

⁷¹ Str. 109, paras. 144.-148.

⁷² *I.C.J. Reports 1985*, str. 13.

⁷³ Postoje primjeri u kojima su obalni otoci smatrani dijelom obale države, pogotovo kada se obala sastoji od niza otoka, kao u odluci Arbitražnog suda u sporu o razgraničenju Eritreje i Jemena. Zmijski otok udaljen 20 nautičkih milja od kopna ne može se svrstati u takvu skupinu otoka. (str. 109-110, para. 149.)

UTVRĐIVANJE PRIVREMENE CRTE EKVIDISTANCE

Izvor: ICJ Reports 2009, str. 114.

Prilikom razmatranja argumenta parničnih strana vezanih uz ulogu Zmijskoga otoka u ovome razgraničenju, Sud je iznio važno zapažanje da su "pitanje određivanja polaznih crta za mjerenje širine epikontinentskog pojasa i gospodarskog pojasa i pitanje određivanja polaznih točaka za povlačenje crte ekvidistance/sredine u svrhu razgraničenja epikontinentskog pojasa i gospodarskog pojasa između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče – dva odvojena pitanja".⁷⁴ U prvom slučaju, prilikom određivanja polaznih crta za mjerenje širine epikontinentskog pojasa i gospodarskog pojasa obalna država može, sukladno odredbama članaka 7., 9., 10., 12. i 15. Konvencije iz 1982. odrediti relevantne polazne točke, imajući na umu kako takav postupak uvijek ima međunarodnopravni aspekt.

U drugom slučaju, pri određivanju polaznih točaka za povlačenje crte ekvidistance odnosno crte sredine u svrhu razgraničenja epikontinentskih pojaseva i gospodarskih pojaseva, Sud se ne bi trebao pridržavati isključivo izbora jedne od država. Prilikom razgraničenja takvih morskih prostora Sud mora odabrati polazne točke s obzirom na fizičku geografiju relevantnih obala. Isticanjem razlike između ova dva usko povezana koncepta, Sud je izbjegao očitovanje o pitanju statusa Zmijskog otoka u okviru članka 121. Konvencije. Time je već u prvom koraku svoje "metodologije razgraničenja" Sud isključio Zmijski otok iz izračuna privremene crte razgraničenja.

Ta je crta u konačnici prema odluci Suda imala, dakle, dvije polazne točke na obali Rumunjske, a tri na obali Ukrajine.⁷⁵ Između tih pet točaka konstruirana je privremena crta razgraničenja epikontinentskih i gospodarskih pojaseva dviju država, čime je dovršena prva etapa postupka razgraničenja. U početnom segmentu to je bila crta ekvidistance između njihovih obala koje se dodiruju, a određena je polaznim točkama na nasipu Sulina (s rumunjske strane) i na jugoistočnom vrhu otoka Tsyganka (s ukrajinske strane).

Ta se crta nastavlja jugoistočnim smjerom do točke A, na kojoj počinje utjecaj polazne točke na rumunjskom poluotoku Sacalin. S malom promjenom smjera, ekvidistanca se nastavlja do točke B, na kojoj počinje utjecaj polazne točke s rta Tarkhankut na ukrajinskoj obali koja leži sučelice. Od točke B privremena crta razgraničenja skreće južno-jugoistočno i nastavlja do točke C, izračunate s obzirom na polazne točke na poluotoku Sacalin te na rtovima Tarkhankut i Khersones. Od točke C ta crta prati azimut 185° 23' 54.5" i kreće u smjeru juga, ostajući pod utjecajem polaznih točaka na poluotoku Sacalin i rtu Khersones.⁷⁶

⁷⁴ Str. 108, para. 137.

⁷⁵ Dvije polazne točke privremene crte razgraničenja bile su na obali Krime, a tri na zapadnoj obali Crnog mora, sve tri na delti Dunava.

⁷⁶ Str. 111-112, para 154.

7.2. Druga etapa – ispitivanje privremene crte razgraničenja u svjetlu relevantnih okolnosti

Nakon što je utvrdio privremenu crtu razgraničenja, Sud je bio usmjeren na drugu etapu svoje metodologije - ispitivanje postoje li okolnosti koje su valjan razlog za prilagodbu ili za premještanje te crte kako bi se postiglo pravično rješenje u skladu s člancima 74. i 83. Konvencije iz 1982. U svrhu postizanja takvog ishoda Međunarodni sud je u ovome slučaju razmatrao šest činitelja - neproporcionalnost između duljine obala, zatvorenost Crnog mora i već postojeća razgraničenja u regiji, prisutnost Zmijaskog otoka u području razgraničenja, ponašanje stranaka u pogledu naftnih i plinskih koncesija te ribolova, mogući učinak odsijecanja i razloge sigurnosti.

7.2.1. Neproporcionalnost između duljine obala

Neproporcionalnost između duljine obala stranaka koje se naslanjaju na područje razgraničenja bila je prva okolnost na koju se pozivala Ukrajina radi opravdavanja svoje tvrdnje - da privremenu crtu ekvidistance treba prilagoditi pomicanjem bliže rumunjskoj obali.⁷⁷

Ukrajina je smatrala kako obalna konfiguracija jasno pokazuje njezinu geografsku dominaciju u relevantnom području, koja je također izražena i duljinom obale (četiri puta je dulja od rumunjske obale), iako je stvarni omjer relevantnih obala 1:2.8. Ukrajina je isticala da su u gotovo svim slučajevima morskih razgraničenja pred međunarodnim tribunalima, usporedbe duljina relevantnih obala imale značajno mjesto, pa čak i odlučnu ulogu u određenom broju donesenih odluka. Ukrajina je stoga smatrala kako je zamjetna nejednakost duljina obala stranaka relevantna okolnost koju treba uzeti u obzir prilikom povlačenja crte razgraničenja.⁷⁸

Stajalište Rumunjske o tome pitanju bilo je - da navodnu "geografsku dominaciju Ukrajine" u području razgraničenja i "nejednakost duljine obala" stranaka ne treba smatrati relevantnim okolnostima u ovom slučaju.⁷⁹

U pogledu ovoga pitanja Sud se najprije pozvao na nekoliko iskaza iz svojih ranijih odluka, značajnih u pogledu prilagodbe privremene crte razgraničenja. U presudi spora o razgraničenju Kameruna i Nigerije Sud je ustvrdio kako "značajna razlika u duljini obala stranaka može biti činitelj koji valja uzeti u razmatranje radi prilagodbe ili pomicanja privremene crte razgraničenja".⁸⁰

Prilikom razgraničenja epikontinentnog pojasa i ribolovne zone između Danske i Norveške (u području između Grenlanda i otoka Jan Mayen) Sud je zaključio kako nejednakost duljina obala otoka Jan Mayen i Grenlanda (1:9) doista predstavlja po-

⁷⁷ Str. 113, para. 158.

⁷⁸ Str. 113-116, para. 162.

⁷⁹ Str. 113, para. 161.

⁸⁰ *I.C.J. Reports 2002*, str. 446, para. 301.

sebnu okolnost, koju sudac pri pravičnom razgraničenju mora imati na umu. U pravorijeku Suda o tome je aspektu razgraničenja, među ostalim, navedeno: "Treba ipak biti jasno da uzimanje u obzir nejednakosti duljina obala ne znači izravnu i matematičku primjenu odnosa duljine obala istočnoga Grenlanda i otoka Jan Mayen."⁸¹

U presudi spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva između Malte i Libije Sud je istaknuo da je razlika u duljini relevantnih obala dviju država (1:8) "tako velika da opravdava prilagodbu crte sredine", dodavši kako "stupanj te prilagodbe ne ovisi o matematičkoj operaciji te se isti ima dalje proučavati."⁸²

U presudi spora o razgraničenju epikontinentskih pojaseva i ribolovnih zona u zaljevu Maine između Kanade i Sjedinjenih Američkih Država istaknuto je da valja uzeti u obzir da "protezanje obala stranaka nije samo po sebi kriterij za razgraničenje ni metoda primjene takvog razgraničenja.... Ovaj koncept ističe se uglavnom kao sredstvo provjere je li privremeno razgraničenje, utemeljeno na početku po drugim kriterijima korištenjem metoda koje s ovom nisu povezane, prihvatljivo ili ne u odnosu na geografske osobine slučaja..."⁸³

Nakon citiranja tih iskaza Sud se očitovao o nesrazmjeru između duljine obala Rumunjske i Ukrajine, kao mogućem razlogu za prilagodbu ili premještanje privremene crte razgraničenja između njihovih epikontinentskih i gospodarskih pojaseva. Konstatirao je kako duljina obala ne može igrati ulogu u početnome određivanju privremene crte ekvidistance, budući da je razgraničenje različita funkcija od raspodjele resursa ili područja. Međutim, ako postoje osobito izražene nejednakosti u duljini obala, Sud može odlučiti tretirati tu geografsku činjenicu kao relevantnu okolnost, koja onda uvjetuje i određene prilagodbe privremene crte ekvidistance.⁸⁴

Sud je ustvrdio da u ovome konkretnom slučaju nema takvih "posebno posebno izraženih neproporcionalnosti" između relevantnih obala stranaka, koje bi zahtijevale prilagodbu privremene crte razgraničenja. Istaknuo je "da se dobar dio ukrajinske obale, koju smatra relevantnom, projicira u isto područje kao i drugi segmenti ukrajinske obale, što jača ali prostorno ne širi ukrajinski pravni naslov."⁸⁵

7.2.2. *Zatvorenost Crnog mora i već postojeća razgraničenja u regiji*

Kao relevantne okolnosti Rumunjska je isticala veličinu i zatvorenu prirodu Crnog mora, kao dio šireg zahtjeva uzimanja u obzir geografskog konteksta područja razgraničenja. Rumunjska je zahtijevala da se taj geografski faktor razmotri zajedno s već postojećim ugovorima o morskom razgraničenju između crnomorskih država,

⁸¹ I.C.J. Reports 1993, str. 69, para. 69.

⁸² I.C.J. 1985, str. 50, para. 68.

⁸³ I.C.J. Reports 1984, str. 323, para. 185.

⁸⁴ Str. 116, paras. 163.-164.

⁸⁵ Str. 117-118, para. 168.

kako novo razgraničenje ne bi pretjerano odstupalo od metoda koje su u svrhu izbjegavanja nepravilnog rješenja te države već koristile.⁸⁶ Ukrajina je tvrdila da nema nikakve "pravne podloge ili činjeničnog konteksta" za te rumunjske argumente.⁸⁷

Sud je konstatirao da uspostava privremene crte ekvidistance između epikontinentskih i gospodarskih pojaseva Rumunjske i Ukrajine nije diktirana već postojećim ugovorima o razgraničenju u regiji. Pri odabiru metode razgraničenja u ovome slučaju Sud se nije vodio činjenicom da su svi sporazumi o razgraničenju u Crnom moru koristili tu istu metodu. U pogledu već zaključenih ugovora Sud je odlučio "da će imati na umu ugovorena morska razgraničenja između Turske i Bugarske, kao i između Turske i Ukrajine, kada se bude razmatrala završna točka granice koju treba povući u ovome slučaju". Sud je zaključio da u svjetlu postojećih ugovora i zatvorene prirode Crnog mora nije potrebna nikakva prilagodba crte ekvidistance.⁸⁸

7.2.3. *Prisutnost Zmijskog otoka u području razgraničenja*

I u drugoj etapi metodologije razgraničenja Zmijski otok se ponovo našao u središtu pozornosti. Rumunjska i Ukrajina se nisu slagale oko njegove kvalifikacije s obzirom na odredbe članka 121. Konvencije iz 1982., kao ni oko uloge koju taj maleni otok može imati u razgraničenju njihovih epikontinentskih i gospodarskih pojaseva u Crnome moru.

Rumunjska je tvrdila kako otoku ne pripada više od 12 nautičkih milja teritorijalnog mora te da ne može biti korišten kao polazna točka za povlačenje crte razgraničenja izvan te granice. Budući da je to stjenovita formacija, bez izvora prirodne vode i bez plodnog tla, prema rumunjskome stajalištu svakako potpada pod definiciju stijene iz članka 121(3). Konvencije iz 1982.⁸⁹ U prilog toj tvrdnji Rumunjska je isticala da i sam opstanak otočića ovisi o dopremljenoj vodi te da prirodni uvjeti ne podržavaju razvoj gospodarskih aktivnosti. Dokazivala je i da se prisutnost malobrojnih pojedinaca na njemu, samo u svrhu službenih dužnosti kao što je održavanje svjetionika, ne može podvesti pod pojam "naseljenost".⁹⁰

Tim navodima rumunjske strane Ukrajina se usprotivila iznošenjem niza argumenata kojima je prvenstveno nastojala dokazati da je Zmijski otok uistinu otok, a ne stijena te da mu stoga pripadaju epikontinentski i gospodarski pojas.

O vodi, vegetaciji i aktivnome stanovništvu na otoku isticala je tvrdnje koje su bile u potpunjoj suprotnosti sa spomenutim stajalištima rumunjske strane. Tvrdila je da stavak 3. članka 121. Konvencije nije relevantan u konkretnom postupku raz-

⁸⁶ Str. 118, paras. 169.-171.

⁸⁷ Str. 118-119, para. 172.

⁸⁸ Str. 120, paras. 177.-178.

⁸⁹ Vidi *supra*, bilj. 28.

⁹⁰ Str. 120, para. 179.

graničenja jer se “ta odredba ne bavi pitanjima razgraničenja, nego je odredba pravnog naslova koja nema praktičnu primjenu u pogledu morskog područja, koje je, u svakom slučaju, unutar granice 200 nautičkih milja od kopna”. Isticala je da Zmijski otok ima polaznu crtu koja stvara polazne točke za konstrukciju privremene crte ekvidistance, te da obala otoka čini sastavni dio ukrajinske obale relevantne za svrhe razgraničenja.⁹¹

Ukrajina je stoga zauzela stajalište da se Zmijski otok ne može svesti samo na relevantnu okolnost koja će se razmatrati tek u drugom dijelu postupka, nakon što je uspostavljena privremena crta razgraničenja.

Kada se Sud trebao izjasniti o argumentima parničnih stranaka u pogledu ovoga pitanja, imao je u vidu da je taj otok već odbacio kao polaznu točku za povlačenje privremene crte ekvidistance. Sud je, međutim, u ovoj etapi postupka razgraničenja postavio novo pitanje - čini li prisutnost ove formacije u području razgraničenja relevantnu okolnost koja zahtijeva prilagodbu privremene crte ekvidistance.

Sud je na to pitanje odgovorio negativno, uzimajući u obzir činjenicu da se “bilo koji pravni naslov na epikontinentski pojas ili gospodarski pojas koji može nastati zbog Zmijskog otoka, ne bi mogao projicirati dalje od pravnih naslova generiranih ukrajinskom obalom, zbog južne granice područja razgraničenja”.⁹² Zaključio je da se Zmijski otok ne može uzeti kao dio ukrajinske obalne konfiguracije, pa stoga ne bi trebao imati utjecaj na razgraničenje u ovom slučaju.

Iako se ni u ovoj prilici nije očitovao potpada li taj otok pod stavak 2. ili 3. članka 121. Konvencije iz 1982., Sud je jasno obrazložio da je uloga Zmijskoga otoka u razgraničenju epikontinentskih i gospodarskih pojaseva Rumunjske i Ukrajine ograničena samo na početnu točku za povlačenje luka od 12 nautičkih milja za njegovo teritorijalno more. Dakle, Zmijski otok ni na jedan drugi način nije imao utjecaj na razgraničenje.

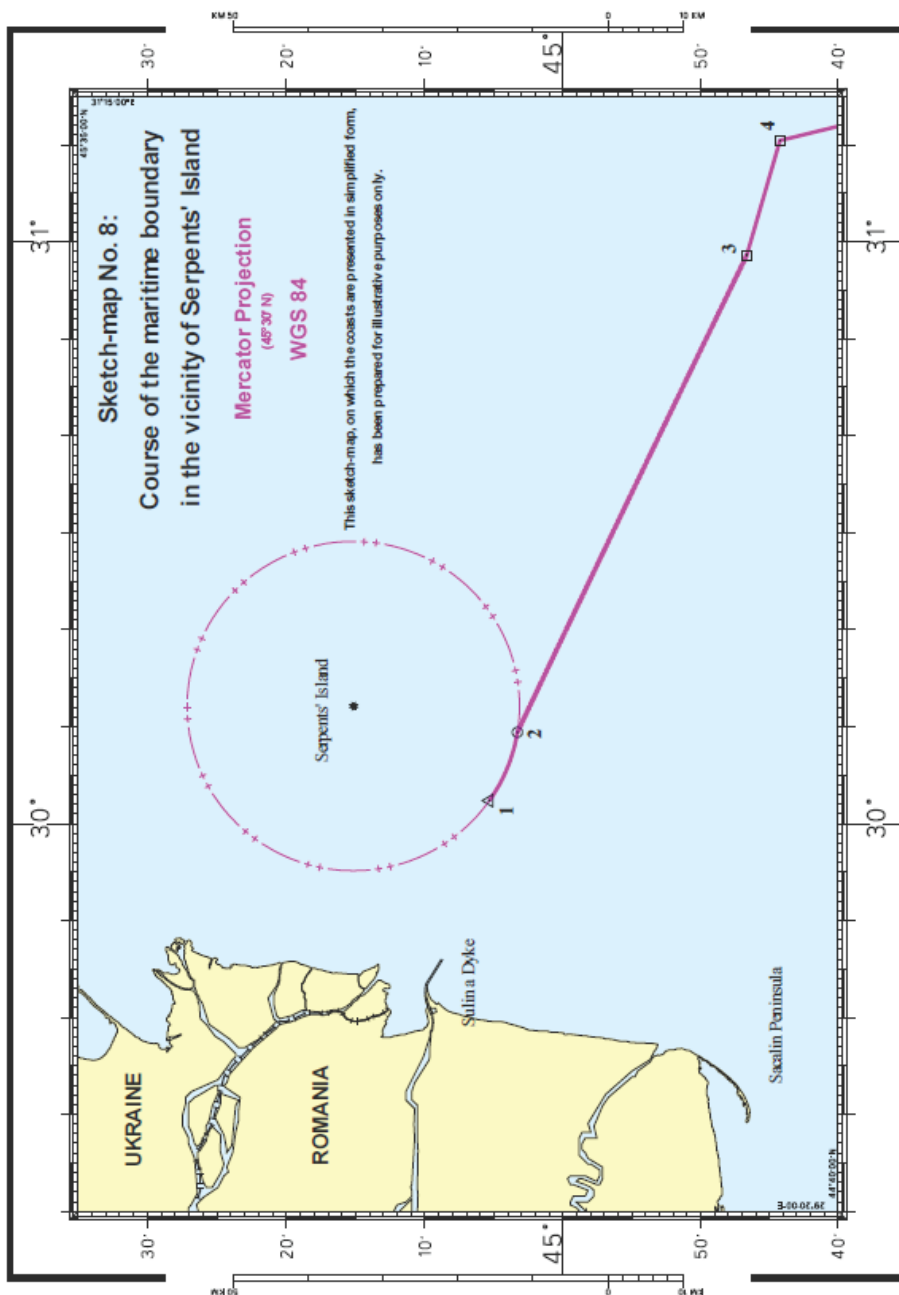
7.2.4. Ponašanje stranaka u pogledu naftnih i plinskih koncesija te ribolova

Ukrajina je iznijela niz argumenta u prilog svoje tvrdnje da državne aktivnosti u relevantnom području “predstavljaju relevantne okolnosti” koje idu u prilog granične crte koju je predložila za razgraničenje epikontinentskih i gospodarskih pojaseva s Rumunjskom. Podsjetila je da je 1993., 2001. i 2003. godine izdala dozvole za aktivnosti vezane uz iskorištavanje nalazišta nafte i plina unutar prostora epikontinentskog odnosno gospodarskog pojasa koji zahtjeva u ovome sporu. Tvrdila je da postojanje ovih dozvola pokazuje da je Ukrajina i prije i poslije zaključenja *Dodatnog sporazuma* 1997. godine odobravalala aktivnosti vezane uz iskorištavanje nafte i plina u područjima epikontinentskog pojasa na koje Rumunjska sada polaže pravo. Tvrdi-

⁹¹ Str. 121, paras. 183.-184.

⁹² Str. 122-123, para. 187.

PRAVAC MORSKE GRANICE ODREĐEN U BLIZINI ZMIJSKOGA OTOKA

Izvor: ICJ Reports 2009, str. 132.

la je, nadalje, da se rumunjska strana nikada prije 2001. godine nije protivila ukrajinskim aktivnostima iskorištavanja nafte i plina u područjima koje sada zahtijeva.

Ukrajina je zaključila da su njezine aktivnosti vezane uz naftu i plin, kao i one vezane uz ribolov u skladu s njezinom crtom razgraničenja te da trebaju biti uzete u obzir zajedno s drugim relevantnim okolnostima.⁹³

Rumunjska strana se protivila uvažavanju relevantnosti bilo koje državne aktivnosti u spornome području.⁹⁴

Sud je trebao odlučiti jesu li u slučaju ovoga razgraničenja relevantni faktori - ponašanje stranaka u pogledu odobravanja naftnih i plinskih koncesija, njihove ribarske aktivnosti te ophodnje ratne mornarice. U tu svrhu je s odobravanjem citirao tvrdnju iz odluke Arbitražnog tribunala o morskoj granici između Barbadosa i Republike Trinidada i Tobaga, da „ne nalazi nikakvu posebnu ulogu državnih aktivnosti u tome morskom razgraničenju”.⁹⁵ Podsjetio je i na presudu u sporu o morskoj granici u zaljevu Maine, te je u skladu s tvrdnjom iz te presude⁹⁶ izjavio “da nema dokaza da bi bilo koja crta razgraničenja, koja nije ona koju je Ukrajina zahtijevala, mogla imati katastrofalne posljedice za opstanak i gospodarsko blagostanje stanovništva”.⁹⁷ Sud je stoga u potpunosti odbacio ukrajinski zahtjev da se spomenute okolnosti uzmu u obzir pri razgraničenju.

7.2.5. Pitanje mogućega učinka odsijecanja (amputacije)

Rumunjska je tvrdila da ukrajinska crta razgraničenja rezultira “dramatičnim smanjivanjem” morskih prostora ispred njezinih obala “kao da se svaka projekcija ukrajinske obale bez prepreka pruža u svim smjerovima bez rumunjskih obala koje se dodiruju ili leže sučelice.” Istaknula je da joj granica koju je predložila ukrajinska strana uskraćuje prava poglavito u sjevernom sektoru između nasipa Sulina i poluotoka Sacalin, na način koji bi pristup luci Sulina i rijeci Dunav učinio iznimno teškim.

Crtu razgraničenja koju je predložila smatrala je prihvatljivom za obje strane u sporu, jer ta crta ne uskraćuje prava na epikontinentski pojas i na gospodarski pojas ni jednoj od njih. Tvrdila je, također, da područje raspodijeljeno svakoj od stranaka ne zadire u ono što čini prirodni produžetak epikontinentskoga pojasa druge.⁹⁸

Nasuprot tome, Ukrajina je držala da crta razgraničenja koju je predložila Rumunjska rezultira dvostrukim odsijecanjem odnosno amputacijom ukrajinskih pravnih naslova na morske prostore. Prvo, pravni naslovi Zmijskog otoka su značajno okrnjeni jer mu nisu dodijeljeni epikontinentski i gospodarski pojas. Drugo, juž-

⁹³ Str. 123-124, paras. 189.-191.

⁹⁴ Str. 124-125, paras. 193.-196.

⁹⁵ *International Legal Materials*, Vol. 45, July 2006., str. 839, para. 241.

⁹⁶ *I.C.J. Reports 1984*, str. 342, para. 237.

⁹⁷ Str. 125-126, para. 198.

⁹⁸ Koji svaka obalna država ima *ipso facto* i bez proglašenja.

no orijentirana ukrajinska obala je uskraćena za prostore na koje ima pravni naslov. Stoga je krajnji rezultat za Ukrajinu nepravilan i uzurpira prava na morske prostore koji joj pripadaju.

Sud je smatrao da crte razgraničenja predložene od obiju stranaka, posebno njihov prvi segment, značajno uskraćuju prava onoj drugoj stranci, za razliku od crte razgraničenja Suda, koja nema takve mane. Zaključio je da je privremena crta ekvidistance koju je povukao u prvoj etapi postupka razgraničenja, omogućila obalama stranaka koje se dodiruju "da izvrše njihove učinke u pogledu pravnih naslova na morske prostore, na razborit i uzajamno uravnotežen način".⁹⁹ Sud je stoga odlučio da po ovoj osnovi neće prilagođavati privremenu crtu ekvidistance.

7.2.6. Tvrdnje stranaka o sigurnosnim aspektima

Među okolnostima koje bi mogle biti valjan razlog za prilagodbu ili premještanje privremene crte ekvidistance, Sud je razmatrao i sigurnosna pitanja. Rumunjska je tvrdila da crta razgraničenja koju je predložila Ukrajina ugrožava njezine sigurnosne interese budući da prolazi "nerazumno blizu rumunjskoj obali".¹⁰⁰ Ukrajina je to opovrgavala ističući da je ona stranka s prvenstvenim interesom za sigurnost u Crnome moru kojega okružuje s tri strane. Tvrdila je, također, da je jedina stranka koja redovito patrolira područjem te suzbija ilegalno ribarenje i ostale takve aktivnosti u regiji.

Sud je konstatirao da legitimni sigurnosni interesi mogu biti važan faktor pri razgraničenju, ali da privremena crta ekvidistance koju je uspostavio u ovome slučaju u potpunosti poštuje legitimne sigurnosne interese obiju stranaka. Zaključio je stoga da nema potrebe za bilo kakvom njezinom prilagodbom zbog sigurnosnih razloga.¹⁰¹

7.3. Treća etapa – provjera privremene crte razgraničenja s obzirom na zahtjev proporcionalnosti

Test proporcionalnosti je posljednja etapa metodologije razgraničenja koja Sudu služi za provjeru pravičnosti rješenja do kojega je došao u prethodnim etapama postupka razgraničenja. Nakon što je utvrdio da su svi zahtjevi Rumunjske i Ukrajine o prilagodbama privremene crte ekvidistance neosnovani, Sud je pristupio provjeri - vodi li ta crta nepravilnom rezultatu iz razloga bilo kakvoga izrazitog nesrazmjera između omjera duljina obala i omjera relevantnih morskih područja svake od država.

Konačna provjera pravičnog ishoda iziskuje potvrdu da usporedbom omjera obalnih duljina nema većeg vidljivog nesrazmjera morskih područja svake od država

⁹⁹ Str. 126-127, paras. 199.-201.

¹⁰⁰ Str. 127, para. 202.

¹⁰¹ Str. 127-128, paras. 203.-204.

u odnosu na crtu razgraničenja koju je Sud predvidio. To ipak ne pretpostavlja da ova područja trebaju biti razmjerna obalnim duljinama,¹⁰² – kao što je to Sud izjavio u presudi spora o razgraničenju epikontinentuskog pojasa i ribolovne zone između Danske i Norveške – “podjela područja je posljedica razgraničenja, a ne *vice versa*.”¹⁰³

Za razliku od prethodnih slučajeva morskih razgraničenja, Međunarodni sud je u presudi spora između Rumunjske i Ukrajine razlikovao element disproporcionalnosti od drugih relevantnih okolnosti. Najprije se pozvao na negativnu formulu disproporcionalnosti iz odluke Arbitražnog tribunala u sporu o razgraničenju epikontinentuskog pojasa između Francuske i Velike Britanije iz 1977., u kojoj se među ostalim navodi:

“Disproporcija, prije negoli neko opće načelo proporcionalnosti, je kriterij ili faktor od važnosti..., nikada ne može biti pitanje potpunog preoblikovanja prirode.... nego je to pitanje popravljavanja neproporcionalnosti i nepravinih učinaka koji proizlaze iz posebnih geografskih konfiguracija i značajki.”¹⁰⁴

U odlučivanju o pitanju proporcionalnosti Sud se u ovome slučaju oslonio i na odluku Arbitražnog tribunala kojom je 1985. godine razriješen spor o morskoj granici između Gvineje i Gvineje Bisau. U presudi je citirao iskaz iz te odluke:

“epikontinentuski pojas i gospodarski pojas ne trebaju se raspoređivati proporcionalno duljinama odgovarajućih obala, nego Sud provjerava *ex post facto* pravičnost crte razgraničenja koju je konstruirao.”¹⁰⁵

Naglašavajući da mjerenja u ovome slučaju nisu bila precizna,¹⁰⁶ Sud je podsjetio da je omjer obalnih duljina 1:2.8 i omjer relevantnih područja 1:2.1. Duljina relevantne obala Rumunjske je približno 248 kilometara, a duljina relevantne obale Ukrajine je oko 705 kilometara.

Nakon pažljive provjere svih relevantnih okolnosti i primjene testa proporcionalnosti Sud je zaključio - da crta razgraničenja kakvu je povukao, ne zahtijeva više nikakvu preinaku.¹⁰⁷

8. PRAVAC JEDINSTVENE MORSKE GRANICE

Jednoglasnom odlukom svih petnaest sudaca utvrđen je pravac jedinstvene morske granice koja razdvaja epikontinentske i gospodarske pojaseve Rumunjske i Ukrajine u Crnome moru. Ta crta razgraničenja, opisana u paragrafima 217. i 218.

¹⁰² Str. 103, para 122.

¹⁰³ *I.C.J. Reports 1993*, str. 67, para. 64.

¹⁰⁴ *Reports of International Arbitral Awards*, Vol. XVIII, str. 58, para. 101.

¹⁰⁵ *Reports of International Arbitral Awards*, Vol. XIX, str. 183-184, paras. 94.-95.

¹⁰⁶ U presudi je navedeno da su i „u prošlosti korištene različite tehnike procjene duljina obala, bez jasnih pravila međunarodnog prava. (str. 129, para. 212.)

¹⁰⁷ Str. 130, para. 216.

PRAVAC JEDINSTVENE MORSKE GRANICE KOJU JE UTVRADIO SUD

Izvor: ICJ Reports 2009, str. 133.

presude, počinje na točki 1, koja je točka sjecišta vanjske granice teritorijalnog mora Rumunjske s teritorijalnim morem Ukrajine oko Zmijskog otoka, o kojoj su se strane sporazumjele još 2003. godine.¹⁰⁸

Od te točke granica prati luk od 12 nautičkih milja oko Zmijskoga otoka do sjecišta toga luka (u točki 2) s crtom ekvidistance između rumunjskih i ukrajinskih obala koje se dodiruju. Duljina toga prvog segmenta jedinstvene morske granice između točaka 1 i 2 je 5.4 nautičkih milja.

Između točaka 2 i 3 ta se granica proteže u smjeru jugoistoka u duljini od 38.7 nautičkih milja. To je ekvidistanca između otoka Tsyganka i nasipa Sulina. Njezin sljedeći segment, koji se pruža između točaka 3 i 4 u duljini od 8.8 nautičkih milja, ekvidistanca je između otoka Tsyganka i poluotoka Sacalin.

Između točaka 4 i 5 jedinstvena morska granica proteže se u duljini od 42.6 nautičkih milja. Taj njezin segment je ekvidistanca između rta Tarkhankut na Krimu i poluotoka Sacalin.

Od točke 5 ta se granica proteže prema jugu u duljini od oko 36 nautičkih milja, do područja gdje može djelovati na interese trećih država - Bugarske i Turske. U tome završnom dijelu je ekvidistanca između poluotoka Sacalin i rta Khersones u blizini Sevastopolja na jugu Krima.

9. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Presuda o jedinstvenoj morskoj granici između epikontinentskih i gospodarskih pojaseva Rumunjske i Ukrajine, u cjelini predstavlja potvrdu ranije sudske i arbitražne prakse o morskim razgraničenjima, ali i važan doprinos nadogradnji pravnih pravila iz toga područja.

Svim državama koje se pripremaju za sudsko rješavanje sporova o razgraničenju tih morskih prostora ili u pregovorima još razmatraju sporna granična pitanja, nedvojbeno će biti od koristi jasna potvrda Međunarodnog suda u Haagu o načinu utvrđivanja tih granica sudskim putem.

Rješavajući ovaj četrdesetogodišnji granični spor, Sud se po prvi put precizno očitovao o svojoj "metodologiji razgraničenja" epikontinentskih pojaseva i gospodarskih pojaseva te o utvrđivanju jedinstvene morske granice, izričito navodeći tri etape postupka razgraničenja. U prvoj etapi povlači se privremena crta razgraničenja u skladu s fizičkom geografijom područja razgraničenja, u drugoj se ispituje postoje li okolnosti koje su valjan razlog za prilagodbu ili za premještanje te crte i konačno, u trećoj etapi Sud provjerava da ta crta ne vodi nepravičnom rezultatu. Jasnim formuliranjem te metodologije Sud je popunio prazninu u zajedničkom tekstu članaka 74. i 83. Konvencije UN-a o pravu mora iz 1982., koji su zapravo propisi bez sadržaja, budući da ne spominju ni crtu sredine niti bilo koji drugi pouzdan kriterij

¹⁰⁸ Vidi *supra*, bilj. 20.

razgraničenja. Inkorporiranje metode ekvidistance u te članke svakako će pridonijeti predvidljivosti u primjeni tih odredbi.

Kao ključan element ove metodologije valja istaknuti određivanje "relevantnog područja" koje je Sud u ovaj presudi naveo kao "pravni koncept". To područje ovisi o konfiguraciji relevantnih obala unutar njihovoga geografskog okruženja, o uzimanju u obzir projekcija od tih obala prema pučini, kao i o interesima trećih država. Određivanje relevantnog područja u ovoj je presudi bilo od krucijalne važnosti za primjenu testa proporcionalnosti u posljednjoj etapi metodologije razgraničenja, koja Sudu služi za provjeru pravičnosti rezultata do kojega je došao u prethodnim etapama postupka razgraničenja. Budući da primjena toga testa uključuje i veliki dio subjektivne procjene, Sud je u ovoj presudi nastojao poboljšati njegovu objektivnost, specificirajući relevantne obale, njihovu duljinu te područja razgraničenja

Među brojnim korisnim pojašnjenjima odredbi Konvencije iz 1982., posebno valja izdvojiti pristup Suda odabiru polaznih točaka za povlačenje privremene crte razgraničenja. I prije povlačenja te crte, Sud se u slučaju ovoga razgraničenja koncentrirao na identifikaciju odgovarajućih točaka na obalama Rumunjske i Ukrajine te na njihov međudodnos, radije nego na sustave njihovih polaznih crta ili na njihove nacionalne propise kojima su definirani morski pojasevi koji im pripadaju. Posebno valja istaknuti zapažanje Suda da su „pitanje određivanja polaznih crta za mjerenje širine epikontinentuskog pojasa i gospodarskog pojasa i pitanje određivanja polaznih točaka za povlačenje crte ekvidistance odnosno crte sredine u svrhu razgraničenja epikontinentuskog pojasa i gospodarskog pojasa između država čije obale leže sučelice ili međusobno graniče – dva odvojena pitanja“. U pogledu određivanja polaznih crta za mjerenje širine tih pojaseva, Sud je istaknuo da obalna država može, sukladno odredbama članaka 7., 9., 10., 12. i 15. Konvencije iz 1982. odrediti relevantne polazne točke, imajući na umu kako takav postupak uvijek ima međunarodnopravni aspekt. Međutim, pri određivanju polaznih točaka za povlačenje crte ekvidistance odnosno crte sredine u svrhu razgraničenja tih pojaseva, Sud je zaključio da se ne bi trebao pridržavati isključivo izbora jedne od država. U tome slučaju Sud će odabrati polazne točke s obzirom na fizičku geografiju relevantnih obala.

Budući da je pri njihovome odabiru na ukrajinskoj obali u potpunosti zaobišao Zmijski otok, i ova presuda, nakon one iz 2007., kojom je riješen spor između Nika-ragve i Hondurasa, ukazuje na to da je malo vjerojatno da će se kao polazne točke za razgraničenje epikontinentuskih i gospodarskih pojaseva ubuduće prihvaćati male formacije udaljene od obale.

Nakon što je Sud u ovome slučaju razmotrio sve argumente parničnih strana, prvenstveno je vodio računa o svojoj zadaći da odredi jedinstvenu morsku granicu. Stoga se nije detaljnije bavio pitanjima poput kvalifikacije nasipa Sulina ili Zmijskog otoka. Iako Sud nije u potpunosti odgovorio na pitanje kako bi članak 121. Konvencije iz 1982. trebao biti interpretiran, ovaj sudski pravorijek potvrdio je ranije odlu-

ke - da će na većim udaljenostima od obale male formacije biti ignorirane ili će im uvelike biti smanjen utjecaj na morska razgraničenja.

Nakon pažljive provjere svih relevantnih okolnosti i primjene testa proporcionalnosti Sud je zaključio da crta razgraničenja, kakvu je povukao između rumunjskih i ukrajinskih obala, ne zahtijeva nikakvu prilagodbu. Pravac te nove jedinstvene morske granice u Crnome moru utvrđen je jednoglasnom odlukom svih petnaest sudaca, što se može objasniti i velikom slogom koja danas postoji u pogledu uloge ekvidistance u postupku razgraničenja. Toliki stupanj suglasnosti upućuje i na veliku važnost koju bi ta presuda mogla imati za buduće slučajeve morskih razgraničenja.

Jasna obrazloženja iz ove presude vezana uz metodologiju utvrđivanja jedinstvene morske granice i presudnu ulogu obalne konfiguracije u razgraničenju, kao i pojašnjenja konvencijskih članaka 74. i 83., od posebnog su značaja za rješavanje otvorenih graničnih pitanja Republike Hrvatske na većim udaljenostima od obale. Uz potrebu utvrđivanja crte razgraničenja voda nad morskim dnom (gospodarskog pojasa odnosno zaštićenoga ekološko-ribolovnog pojasa) s Italijom, Hrvatskoj još preostaje utvrditi bočne granice epikontinentanskog pojasa i gospodarskog pojasa odnosno zaštićenoga ekološko-ribolovnog s njezinim južnim susjedom - Crnom Gorom. Pri tome svakako valja inzistirati na utvrđivanju jedinstvene morske granice, zbog svih prednosti takvog razgraničenja koje su razvidne iz analize u ovome radu, a prvenstveno zbog interesa pravne sigurnosti.

U svjetlu ove presude jasno se može sagledati i potpuna pravna neutemeljenost zahtjeva za morskim prostorima koje Slovenija ističe u sporu o razgraničenju s Hrvatskom u sjevernom Jadranu. Brojnim navodima o određivanju "relevantne obale" i "područja razgraničenja" ova presuda je još jednom snažno potvrdila temeljno pravno načelo da kopno dominira morem, tj. da obalna država nema pravni naslov nad morskim prostorima koji se ne prostiru u produžetku njezine obale. S obzirom na važnost koji ti navodi imaju za znanost i međunarodnopravnu praksu još jednom valja istaknuti da do danas nije donijeta niti jedna sudska ili arbitražna presuda koja bi to načelo dovela u pitanje. Ipak, Slovenija u sporu s Hrvatskom već godinama opetovano ističe zahtjeve kojima osporava to temeljno načelo, polazeći prava na morske prostore koji pripadaju Hrvatskoj.¹⁰⁹

Iako pred svojom kratkom obalom, kao prirodni produžetak kopnenog područja ima samo mali prostor za unutarnje morske vode i usko teritorijalno more, Slovenija zahtjeva "teritorijalni izlaz na otvoreno more", za koji tvrdi da ga je "naslijedila" od bivše SFRJ. Na osnovi toga pravno neutemeljenoga zahtjeva Slovenija svojata i morske prostore u njegovu nastavku - epikontinentski pojas i iznad njega gospodarski

¹⁰⁹ Slovenija ističe zahtjeve za morskim prostorima koji su državno područje Republike Hrvatske (teritorijalno more) ili Hrvatska u njima uživa suverena prava i jurisdikciju (njezin epikontinentski pojas te zaštićeni ekološko-ribolovni pojas), a prema morskim prostorima koji pripadaju Italiji ne ističe nikakve zahtjeve.

pojas te ribolovnu zonu, iako se ti prostori nalaze pred jugozapadnom obalom Istre koja je pod neospornom suverenosti Republike Hrvatske. Unatoč tome, dakle bez ikakvog uporišta u međunarodnom pravu, slovenski Državni zbor je 2005. godine usvojio Zakon o proglašenju zaštićene ekološke zone i epikontinentnog pojasa,¹¹⁰ u morskim prostorima daleko od slovenskih obala gdje Hrvatska ima svoj epikontinentni pojas i zaštićeni ekološko-ribolovni pojas. Slovenija polaze pravo i na sve vode u nevelikom Piranskom zaljevu kao svoje unutrašnje morske vode, iako u njemu znatan dio obale čini kopneno područje Republike Hrvatske.¹¹¹

U službenom dokumentu slovenske vlade pod nazivom "Bijela knjiga o granici između Republike Slovenije i Republike Hrvatske" iz 2006. godine u prilog tih zahtjeva navodi se niz činjenično netočnih i pravno neosnovanih argumenata, među kojima i sljedeće: "Slovenija ima međunarodnopravno dobre i osnovane argumente koji dokazuju i idu u prilog činjenici da je uvijek imala teritorijalni izlaz u otvoreno more i da ga ima i danas. Pritom su od ključne važnosti Osimski sporazumi kojima je određena granica između Italije i Slovenije do točke T5, a to je točka teritorijalnog izlaza Slovenije u otvoreno more. Na točki T5 započinje slovenski epikontinentni pojas kao što je definirano u sporazumu o razgraničenju epikontinentnih pojaseva bivše SFRJ i Italije iz 1968. Vrlo je jednostavan zaključak iz toga ovakav: slovensko teritorijalno more proteže se do točke T5, a na točki T5 započinje slovenski epikontinentni pojas. A ako Slovenija ima epikontinentni pojas, onda ima i teritorijalni izlaz u otvoreno more."¹¹² Od tih stajališta Slovenija nije odustala ni u postupku rješavanja spora o razgraničenju s Hrvatskom pred Arbitražnim sudom u Haagu 2014. godine.¹¹³

Budući da je za hrvatsko-slovensko razgraničenje na moru, u skladu s ovom presudom kao i cjelokupnom dosadašnjim sudskom praksom, relevantna samo obala između rta Savudrija u Hrvatskoj i rta Madona u Sloveniji, svi slovenski zahtjevi za izlazom na otvoreno more mogu se ocijeniti potpuno pravno neutemeljenima. To se posebice odnosi na prostore u kojima je Slovenija "proglasila" svoj epikontinentni pojas te ekološku zonu i ribolovno more, jer ti prostori ne čine prirodni produžetak slovenskog kopna. Također i tvrdnje Slovenije da je izlaz do otvorenog mora u fizičkom smislu "naslijedila od bivše SFRJ", te da se granica njezinoga teritorijalnog mora proteže do točke T5 iz Osimskog sporazuma, u suprotnosti su s člankom 2. Konvencije iz 1982., koji se smatra temeljem cjelokupnoga sustava međunarodnog

¹¹⁰ Uradni list Republike Slovenije, br. 93/2005.

¹¹¹ Temeljitu kritičku analizu tih slovenskih zahtjeva vidi: V. Đ. DEGAN, Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in the North Adriatic, *Chinese Journal of International Law* 2007., Vol. 6, br. 3, str. 619-633.

¹¹² *White paper on the border between the Republic of Slovenia and the Republic of Croatia*, Ljubljana, 2006., str. 13.

¹¹³ Priopćenje Arbitražnog suda koje sadrži sažetak slovenskih i hrvatskih stajališta iznesenih u usmenoj raspravi u postupku rješavanja spora o razgraničenju između dviju država objavljeno je 17. lipnja 2014. www.pca-pca.org

prava mora. Slovenija taj "izlaz" i toliku širinu svoga teritorijalnog mora nije mogla "naslijediti" od bivše zajedničke države, jer su svi morski prostori pripadnost obale odnosno na nju se nastavljaju, pa ih nikako nije mogla dobiti u procesu sukcesije bez stjecanja ili nasljeđivanja odgovarajućih dijelova obale.¹¹⁴

Budući da je te morske prostore proglašenjem svoje neovisnosti *ipso facto* naslijedila Hrvatska, u potpunosti je razvidno da Slovenija svojim jednostranim aktima i protupravnim zahtjevima nastoji dobiti morske prostore koji joj, s obzirom na geografski položaj i konfiguraciju njezine obale, primjenom pravila međunarodnog prava nikako ne mogu pripasti. Na takav zaključak nedvojbeno upućuje precizno određena metodologija razgraničenja Međunarodnog suda u ovoj presudi, čiji su temeljni elementi upravo određivanje relevantnih obala i područja razgraničenja.

Na kraju se valja osvrnuti na crtu razgraničenja iz ove presude s obzirom na protupravnu aneksiju poluotoka Krima koju je izvršila Rusija početkom ožujka 2014. godine. Taj jednostrani čin predstavlja napad na teritorijalnu cjelovitost Ukrajine. On je suprotan Povelji UN-a iz 1945., Helsinškom završnom aktu iz 1975. te Deklaraciji o načelima međunarodnoga prava o prijateljskim odnosima i suradnji između država u skladu s Poveljom UN-a iz 1970. godine.¹¹⁵

Nakon invazije ruskih oružanih snaga na Krim i političkih događaja koji su uslijedili,¹¹⁶ stvorena je međunarodno nepriznata *de facto* situacija koju je nemoguće

¹¹⁴ S obzirom da ne postoji valjani pravni naslov nad morskim prostorima bez postojanja pravnoga naslova na obali, ni jedna država sljednica nikada nije stekla nikakve morske prostore ukoliko nije stekla i odgovarajući dio obale. Profesor Vladimir-Đuro Degan ističe da se slovenski zahtjev "svodi na to da se morski prostori države prethodnice u procesu sukcesije država trebaju dijeliti između država sljednica, kao što se dijeli državna imovina, arhivi i dugovi", te zaključuje: "ukoliko bi sve države sljednice bivše SFRJ isticale zahtjeve poput Slovenije, i ukoliko bi takvi njihovi zahtjevi bili utemeljeni u međunarodnom pravu, tada bi i neobalne Srbija i Makedonija također imale pravo naslijediti svaka 'svoj' dio morskih prostora, veoma udaljen od njihovih kopnenih granica." Više o tome vidi u raspravi - V. Đ. DEGAN, *Konsolidacija pravnih načela o razgraničenjima morskih prostora i slovenska "Bijela knjiga"* iz 2006. godine, *Poredbeno pomorsko pravo*, br. 161, 2007., str. 28-35.

¹¹⁵ Ta Deklaracija, usvojena konsenzusom Opće skupštine UN-a, smatra se aktom autentičnoga tumačenja odredbi iz Povelje. Deklaracija između ostaloga propisuje: "Područje neke države ne može biti predmetom vojne okupacije koja je posljedica upotrebe sile protivno odredbama Povelje. Područje neke države ne može biti predmetom stjecanja od strane neke druge države, koje je posljedica prijetnje silom ili upotrebe sile. Nikakvo stjecanje područja koje proizlazi iz prijetnje silom ili upotrebe sile neće se priznati kao zakonito." I članak 1. Definicije agresije što ga je Opća skupština usvojila 1974. godine navodi: "Agresija je upotreba oružane sile od strane neke države protiv suverenosti, teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti neke druge države, ili upotreba oružane sile koja je na bilo koji drugi način nespojiva s Poveljom UN-a, kao što to proizlazi iz ove definicije."

¹¹⁶ Referendum o odcjepljenju Krima od Ukrajine proveden je 16. ožujka 2014., a već idućeg dana formirana je Republika Krim koja je potpisala sporazum o priključenju Rusiji. Taj sporazum ratificiran je u ruskom parlamentu 21. ožujka i otada Rusija smatra Krim dijelom svoga teritorija. Ukrajinska vlada nije priznala rezultate referenduma, a njegove učinke proglasila je ništavnim, pri čemu su joj diplomatsku podršku pružile Sjedinjene Američke Države i Europska unija. Opća skupština UN-a

putem sile u samoobrani vratiti u prijašnje stanje, ali koja se u međunarodnim odnosima neće moći sasvim ignorirati.¹¹⁷ Ukrajina je neće dragovoljno priznati jer bi se time odrekla značajnoga dijela svoga nacionalnog teritorija, posebice obale. Također, ni Rumunjska je neće priznati sve dok to zajednički ne bi učinili NATO i Europska unija, kojih je ona danas punopravna članica.

Presudu Međunarodnoga suda i njome utvrđenu morsku granicu ne može osporavati Rumunjska jer ona nju izravno obvezuje. Iako bi ta granica možda u pojedinostima bila drukčija da je Rusija zakonito stekla poluotok Krim, ona je najvjerojatnije neće osporavati budući da je sama jednostrano stvorila to općenito nepriznato stanje uz izričito protivljenje Ukrajine. Dosada nema pouzdanih informacija o tome je li Rusija uz Krim prisvojila i Zmijski otok.

Stoga s pozornošću valja pratiti daljnji razvoj događaja u tome dijelu svijeta. U sadašnjem trenutku ne može se isključiti mogućnost da Rusija nastavi poticati lokalnu rusku manjinu u Odesi da poput one u Istočnoj Ukrajini traži odcjepljenje, a možda će nastojati destabilizirati i ukrajinsku državu u cjelini da bi je vratila pod svoje okrilje. Ova posljednja solucija svakako bi predstavljala kraj međunarodnoga pravnog poretka kakvoga danas poznajemo.

28. ožujka je usvojila rezoluciju kojom je rusku aneksiju Krima proglasila nevažećom te "pozvala države, međunarodne organizacije i specijalizirane agencije da ne priznaju mijenjanje statusa Krima i Sevastopolja". "Za" rezoluciju je glasalo 100 država članica, "protiv" njih 11, a 58 ih je bilo suzdržano. Prema: *General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not To Recognize Changes in Status of Crimea Region* (GA/11493, 27. 3. 2014.); *Backing Ukraine's territorial integrity, UN Assembly declares Crimea referendum invalid*, UN General Assembly, Department of Public Information, News and Media Division (27. 3. 2014.)

¹¹⁷ Tako aneksiju Istočnoga Jeruzalema koju je 1967. godine izvršio Izrael do danas nisu priznale čak ni Sjedinjene Američke Države, najbliži politički saveznik Izraela.

Summary:

**THE CONCEPT OF A SINGLE MARITIME BOUNDARY AND THE
SETTLEMENT OF A DISPUTE CONCERNING DELIMITATION
IN THE BLACK SEA
Romania – Ukraine**

The recent case law confirms a trend towards a single-line maritime delimitation of continental shelves and exclusive economic zones between states with opposite or adjacent coasts. This paper focuses on the establishment of such a common border line, which was requested by Romania and Ukraine in the proceedings before the International Court of Justice in the Hague. Two adjacent and opposite coastal states in the north-western part of the Black Sea disagreed regarding the course of the maritime boundary to be established, and in particular on the role of the Serpents' Island, situated approximately 20 nautical miles east of the Danube delta. The paper explores the historical roots of their dispute, as well as the causes of unsuccessful negotiations during the period of six years, and analyses the proceedings before the Court. In a unanimous decision in 2009, the Court determined - in accordance with the UN Convention on the Law of the Sea - the course of a single maritime boundary between the continental shelves and exclusive economic zones of the two states. In a carefully reasoned decision, the Court for the first time set out its "delimitation methodology", already developed in its previous jurisprudence, and explicitly provided three stages of this process. The first stage is the establishment of a provisional delimitation line; the second is consideration whether there are factors calling for the adjustment or shifting of that line; and finally, in the third stage, the Court verifies that the line does not lead to an inequitable result. The Judgment contains a number of useful clarifications of articles in the 1982 Law of the Sea Convention, notably 74 and 83, which is of particular importance for the future delimitations of the Republic of Croatia with the neighbouring states in the Adriatic.

Keywords: *delimitation; continental shelf; exclusive economic zone; single maritime boundary; UN Convention on the Law of the Sea*